

Gjudsko gledališče Celje

Gledališki list 1949-1950

št. 3

I V A N C A N K A R :

„Naša domovina
je boj in prihodnost“...

Recitacijski večer v počastitev
spomina največjega slovenskega pisatelja

P r i p o ŷ e d u j e j o

Otroci in starci	Bogdana Vrečkova
Jakobovo hudodelstvo	Branko Gombač
Kralj Matjaž	Avgust Sedej
»Lepa naša domovina«	Branko Gombač
Slovensko ljudstvo in slovenska kultura	Gustav Grobelnik

Lektor: **Janez Pešec**

Klavirska interpretacija: **Milena Trčkova**

Ambient: **Tone Zorko**

»Plačaj kultura, kar si dolžna mojemu delu, nato se mi pokloni,
da se ti poklonim tudi jaz« . . .

Uvodna beseda

Ljudsko gledališče v Celju prireja svoj drugi recitacijski večer. To pot naj v živi besedi zablesti in zadrhti med nami Cankarjev duh. Zavedamo se odgovornosti in težav, zavedamo pa se tudi dolžnosti, ki jo ima gledališče pri interpretaciji naših mojstrov pisane besede. Cankar je gotovo eden največjih, če ne največji. Njegov odnos do jezika, do besedišča, njegova dikcija, njegov notranji ritem, vse to je v razvoju umetniškega sloga slovenskega jezika odprlo novo dobo. Pri nas gotovo še ne moremo govoriti o taki recitacijski kulturi kakor jo imajo drugi narodi. Pred nami je še mnogo dela, mnogo iskanja, mnogo študija. Zakaj ne bi pri tem poizkusili tudi v Celju?

Cankarjev večer ima namen, predvsem poudariti glavne črte duševnega obraza te temeljne osebnosti našega narodnega razvoja. Do Cankarja je slovenska kultura živela v glavnem iz dveh ideoloških taborov, konservativnega in liberalnega. S Cankarjem pa je v slovenskem kulturnem in političnem življenju zaživela tudi tretja ideologija — socialistična. Socialna demokracija, nastala v najožji zvezi z avstrijsko socialno demokracijo, se je začela sredi 90 let boriti za prostor na soncu v slovenskem narodu. Ali ni značilno, da njenega glasila ni hotela tiskati niti klerikalna, niti liberalna tiskarna in da je moralo izhajati v začetku na Dunaju, kasneje pa v Trstu?

Naši kulturni zgodovinarji soglašajo v tem, da bi bil kulturni pomen slovenskega delavskega gibanja, ki datira iz prvih štrajkov in delavskih zvez v drugi polovici 19. stoletja, zelo majhen, če bi izviral samo iz socialdemokratske politike. Socialdemokrati so bili pasivni, mehanični posnemalci avstrijskega marksizma z vsemi njegovimi renegatskimi napakami. Zato so šli mimo slovenskega narodnega in kmečkega vprašanja, kar je prav za prav eno in isto in od česar zavisi naša narodna usoda.

Ivan Cankar je z vsem svojim delom pokazal in dokazal, da je rastel iz rodne zemlje za rodno zemljo. S svojo umetniško, publicistično in politično dejavnostjo se je uvrstil med najgloblje socialistične mislece, ob katerem še danes preskušamo sebe in svoj čas. Kakšna silovita, revolucionarna novost je bila za slovensko javnost njegova misel, njegova snov, celo njegova zgodba, njegova beseda in slog! Ni čuda, če je naletel pri obeh slovenskih taborih na vse odtenke nerazumevanja, sovraštva, prezira, pa tudi strahu. Saj se je pogumno, drzno kakor le malo kdo v naši in tuji zgodovini uprl poniglavam oblastnikom doline šentflorjanske in jo »pohujševal«

svobodno mislijo, z lepoto, z resnico, z borbo za pravico, z vero v lepše čase. Vse, kar je dotlej bilo dobrega v našem življenju, je združil v svojem genialnem zublju in razsvetljeval ponižani in razžaljeni rod, smejoč se zlobi, zgražanju in pretnjam. Nič ni čudno, da se je najvidnejši in najbistrejši socialist umaknil na Dunaj za celo desetletje in od tam pretresal vegasto, po trohnobi in zapuščenosti zaudarjajočo bajto slovenske kulture in politike.

Z vsem svojim delom je dve celi desetletji usmerjal slovenske rodove h kulturni, družbeni in politični ideologiji delavskega gibanja. Marsikdo je to že zanikal, nobeden pa še ni dokazal, čeprav je vrgel na mizo vse adute, ki so vabili rodove po Cankarjevi smrti, bodisi adut apolitičnosti, avtonomnosti sleherne umetnosti, bodisi adut larpurlartizma, hodisi spiritualizma ali vulgarno pojmovanega idealizma. Za zmerom drži najprepričevalnejši dokaz — Cankarjevo delo, njegove slike in podobe, njegovi značaji in liki, v katerih je izoblikoval slovensko družbeno resničnost v dobi strahotne proletarizacije. V delavskem gibanju je videl in slišal »dleto, ki kleše obraz nove dobe«, dobe prerojenja slovenskega naroda; vrednost in resničnost njegove ideologije, ni sledil v knjigi, marveč v življenju. Marksizem mu je samo potrdil tisto, kar mu je odkrilo življenje samo. Ali si moremo zamisliti večji kompliment znanstveni vrednosti marksizma? Naredil ga je naš Ivan Cankar z vsem svojim umetniškim delom, pa tudi z izrecno izjavo v znamenitem spisu »Kako sem postal socialist«. Nekateri radi govore o zadnjih dnevih Ivana Cankarja, v katerih naj bi krenil na pot konvertita, v puščavo izven življenja. Podobno so govorili in včasih še govore o Prešernu. Toda ravno v zadnjih dneh je Ivan Cankar strastno izpovedal svojo vero v ustvarjalno, kulturno in politično moč delavskega gibanja in njegove ideologije. Kdo more tajiti njegovo »Očiščenje in pomlajenje«, njegovo pismo Kristanu, njegovo neomahljivo vero v poslanstvo proletarskega razreda tedaj, ko je puhli meščanski demokratizem preplaval vrste rahitične slovenske socialne demokracije!

Njegova kritika slovenske socialne demokracije je najgloblja marksistična analiza naše politične dejavnosti. Je odgovor vsem, ki so kdaj koli omahovali nad smiselnostjo našega bivanja, pa prav do današnjih dni, ko se v vodilnih vrstah svetovnega delavskega gibanja razrašča okosteneli dogmatizem in mehanični, mrtvi materializem v teoriji in praksi njegove dnevne politike in perspektive. V slovenski kulturni zgodovini so se razni ljudje bolj trudili za to, da iz Cankarjeve umetnosti izbrišejo to Cankarjevo miselnost, manj pa je bilo takih, ki so prav zaradi te miselnosti dvigali vrednost njegove umetnosti.

Nocojšnji spored bo v okviru možnosti prikazal Cankarja kot mojstra lirsko epske črtice, kot pravega idejnega predhodnika so-

cialističnega realizma, kot esejista, neustrašenega borca za take čase, ko »bo vsak delavec človek in vsak človek delavec« (Srečko Kosovel) in to ne samo pri nas, marveč po vsem svetu, kjer koli zatirani in izkoriščani ljudje pričakujejo osvobodjenje človeka (Kralj Matjaž). Taki časi se zdaj rode pri nas v strašnem spopadu razrednih, ideoloških in političnih nasprotij. Take čase doživljamo mi in jih s svojim delom soustvarjamo. Zdaj na temelju najboljših izročil slovenske kulture zidamo ponosni hram socialistične kulture. Rod, ki vodi to delo, je v znamenju Ivana Cankarja že pred vojno na kulturnem področju potisnil obe vladajoči slovenski ideologiji na obrambne položaje. Toliko več vere — črpa iz Cankarjevega duha danes, ko se bori prav za tisto resnico, prav za srečo tiste domovine, kateri je Ivan Cankar dal vse, dal ji svoje življenje, ko se bori za srečo zatiranih in izkoriščanih množic vsega sveta.

Ko se ob njem krepimo in razsvetljujemo, ko pregledujemo pot slovenskega političnega, kulturnega in gospodarskega prerojenja, ko utrjujemo temelje naše bodoče sreče, bi lahko zapisali na njegov zeleni grob sredi nežnih brez, kakor so nekoč zapisali na Moliérov spomenik:

»NIČ NE MANJKA NJEGOVI SLAVI,
ON JE MANJKAL NAŠI.«

Tine Orel

»Krajnski komedijanti« na celjskem odru

Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva

(Nadaljevanje)

Samo generacijsko spadata sem dva moža, ki sta sicer delovala brez tesnejših zvez s tem krogom. To sta zaslužni rodoljubni zgodovinar spodnještajerskih župnij in dekanij Ignacij Orožen iz Laškega (1819—1900) s svojo leta 1854. pri Jeretinu natisnjeno »Celsko kroniko« in Blaž Kocen iz Hotunja pri Ponikvi (1821—1871), ki je dosegel svetovno slavo kot geograf in kartograf. Zanimivo je, da se je s svojo svobodomiselnostjo zameril cerkveni in državni gosposki, da pa je še le v zrelih letih postal iz nasprotnika slovenskega narodnega gibanja zaveden narodnjak.

*

V dobi Bachovega absolutizma v petdesetih letih XIX. stoletja je bilo ukinjeno celjsko okrožje in pridruženo mariborskemu. S tem je izginila zadnja sled stare celjske grofije kot upravne edinice. Skozi ta leta pritiska, ki naj bi zatrl sadove meščanske marčne revolucije v prebujajočih se narodih, so morali narodni voditelji svojo politično aktivno omejevati na narodno-kulturno delovanje. V Celju sta bila najvidnejša dva moža iz generacije, ki je vodila v letu 1848: Stefan Kočevar in Jožef Drobnič, ki sta vzdržala slovensko kulturno tradicijo do ustavne dobe v šestdesetih letih, ko so se tudi celjski Slovenci z ustanovitvijo čitalnice (1861) pridružili splošnemu narodnemu gibanju in si korak za korakom krčili pot enakopravnosti. Tudi na celjskih gledaliških deskah so si spočetka s težavo priborili pravico, da so na isti večer poleg kake krajše nemške igrice smeli uprizoriti enako ali podobno delce, večinoma prevedeno iz nemščine ali češčine v slovenskem jeziku. Pod konec šestdesetih let, na višku razgibane čitalniške dobe, pa že zasledimo večere, ko so slovenski diletanti sami zasedli gledališki oder s celovečernim programom, to je z dvema ali tremi krajšimi delci če ne celo s kakim daljšim delom. Nobeno od takrat igranih del ni bilo do dna segajoča umetnina najvišjega stila, saj celo od obeh Linhartovih del niso uprizorili Matička, ampak le lahkotnejšo Županovo Micko. Vendar nj mogoče zanikati, da je tudi to lahkotno čitalniško rodoljubje prav zato, ker je bilo iskreno mišljeno, odigralo svojo

vlogo pri prebui slovenskega meščanstva, kakor v ostalih tako tudi v mestecih in trgih celjskega območja.

Med literarnimi reprezentanti te prehodne dobe, ko je meščansko čitalniško rodoljubje polagoma stopalo v naslednjo razvojno fazo, v mladoslovenski provincialni liberalizem, sta tudi dva moža iz celjskega okoliša. Prvi je **Ferdo Kočevar Žavčanin** (1833—1876) iz Žalca, vsestransko podjetni publicist in zapoznel ilirec, ki pa se je kasneje tako v jezikovnih kakor v političnih nazorih postavil proti Bleiweisovcem na naprednejše Levstikovo stališče. Njegova vsestranska vzpodbujajoča publicistična delavnost velja več kakor njegov nedozoreli, romantično preprosti poskus povesti »Mlinarjev Janez, slovenski junak« ali »Uplemenitba Teharčanov«. (1859 in nato v vršti ponatisov in predelav). Prav v tej smeri mu druguje romantični samouk **Jožef Iskrač-Frankolski** (1836—1900) s svojo epsko pesnitvijo v petnajstih spevih »Veronika Deseniška« (1863).

Tudi **Josip Vošnjak** iz Šoštanja (1834—1911) s svojimi dokaj številnimi pisateljskimi poskusi: romani, novelami, dramami itd., daleč zaostaja za svojimi sodobniki, predstavniki mladoslovenske generacije v slovstvu, kakor so na primer realistični pripovedniki Tavčar, Jurčič in Kersnik. Pomembnejše so njegove poljudne razprave s področja prava in gospodarske politike, ki so širile slovenskemu ljudstvu politično obzorje. Vošnjakov pisateljski talent ni bil tako močan, da bi tako kot na primer pri Jurčiču ali Kersniku več veljal kakor njegovo politično delovanje, čeprav je tudi zanj kakor za vso ostalo njegovo generacijo značilno, da neprestano prepletajo politično in slovstveno delo. Značilen dokument zato se je ohranil prav do danes v hiši rodoljubnega trgovca Skaze v Šmarju pri Jelšah, pri katerem so se zbirali mladoslovenski politični voditelji: Vošnjak, Serbec, Raič, Jurčič, Tomšič in drugi, ko so snovali svoje politično glasilo Slovenski narod. V tej hiši, ki je prešla kasneje v last Skazovega zeta Ferlina, krase še danes vežo portreti največjih naših pesnikov in pisateljev: Prešerna, Slomška, Levstika, Jurčiča, Stritarja itd.

Tudi taborško gibanje, s katerim je demokratična Levstikova mladoslovenska generacija v opoziciji zopet bleiweisovsko samodržstvo, ki je ljubosumno čuvalo oblast čitalniških omizij, naslonila svoje politično narodno-buditeljsko delo na široke ljudske plasti, je neposredno povezano z bližnjo celjsko okolico. Eden največjih ljudskih taborov se je vršil v septembru 1868. leta v bližnjem Žalcu.

V drugi polovici XIX. stoletja, ko je bil za politične pravice in za uveljavljanje slovenskega jezika v slovenskem delu nekdanje avstrijske vojvodine Štajerske mnogo ostrejši kakor na Kranjskem, bi celjskega območja ne mogli imenovati nobenih izrazitih slovstvenih delavcev, razen obrobni epigonov in poljudnih pripovedni-

kov, kakor si bili nekateri zgoraj naštetih, ali na primer **Igo Kaš** iz Vojnika (1853—1910) in **Jakob Sket** s Sladke gore pri Rogaški slatini (1852—1912), popularen zlasti zaradi koroške večerniške povesti Miklova Zala, zaslužen tudi kot šolnik, filolog in slovničar, toda tej generaciji slovenskih slovstvenih delavcev, rojenih na tem ozemlju, pripada tudi eden od najznačilnejših reprezentantov slovenskega realizma, pripovedni pesnik **Anton Aškerc** iz Globokega pri Rimskih Toplicah (1856—1912). Ta poslednji steber mladoslovenske slovstvene epohe je po pesniškem formatu in kvaliteti sploh največja osebnost med vsemi, kar jih je celjski okoliš dal celokupnemu slovenskemu slovstvu. V svojem žanru pripovednih pesmi, zlasti balad in romanc, še vedno neprekošeni mojster je sicer v kasnejših svojih letih zašel s svojo poezijo na plitvino, a v tedanjih ozkih slovenskih razmerah je posebnega poudarka in občudovanja vreden pogum, s katerim je pretrgal vezi svojega stanu in nazora, ki sta mu kratila svoboden pesniški razmah in javno izpovedovati svoje svobodomiselnost. Teško življenje, ki ga je prestal kot sin revnega kmeta iz zasavsko-savinjskega hribovja, je vplivalo na njegov trpko kremeniti značaj, njegova redna pokrajina pa se precej močno zrcali v vsebini in motiviki, kakor v narečni jezikovni barvitosti in stilu njegovih del. Aškercova osebnost je v drugi polovici svojega slovstvenega delovanja, ko je več pomenilo njegovo uredniško in slovstveno organizatorno delo kakor pesniško, predstavljala nekako vez med mladoslovensko generacijo realistov in med novo revolucionarno generacijo slovenske Moderne.

*

V zadnjem desetletju XIX. in prvem desetletju XX. stoletja so prav celjski založniki in tiskarji pokazali nekaj razumevanja za naprednejše skupine mladih v tedanjih slovenskih političnih in nazorskih taborih ter jim omogočili publiciteto in uveljavljenje, včasih celo izdajanje lastnih glasil. Vsekakor je značilno, da je prav v Celju izhajal n. pr. mesečnik **Vesna** (1892—1894), glasilo tedanje napredne študentske mladine, ki je izpovedovala svobodomiseln pozitivistično naturalističen svetovni nazor z rahlo socialno orientacijo.

(Konec prihodnjic)

Izdaja Ljudsko gledališče v Celju. Odgovorni urednik Gustav Grobelnik.
Tisk Celjske tiskarne

JOSIP RIBIČIČ:

TINČE IN BINČE

Mladinska igra v treh dejanjih (7 slikah)

O S E B E:

Binče	} dvojčka	Červinka Janez
Tinče		Zupan Janez
Oče, železniški čuvaj		Jagodič Franc
Mati		Bercko Zora
Lojze, štirinajstletni sin vaškega kovača		Weinberger Vlado
Martin, njegov tovariš		Zavodnik Berti
Dana, sirota		Božič Marija,
Oglar		Lamut Zora
Matevž, njegov sin		Podvornik Drago
Mica, kuharica		Drozg Janez
Prvi partizan		Lamut Zora,
Drugi partizan Tone		Zupančič Marija
Prvi fašist		* * *
Drugi fašist		* * *
Komandant partizanov		Kores Jože
		Vodušek Ivan
		Maček Jože

Režiser: **Kores Jože** — Scenograf: **Podvornik Drago**Inšpicient: **Maček Jože**Umetniško vodstvo: **Mr. Fedor Gradišnik**Scenerija izdelana v Mestnih mizarških delavnicah
pod vodstvom **Karla Goloba**Lasuljar: **Riko Grobelnik**Razsvetljava: **Ivo Umek** — Odrski mojster: **Marjan Gombač**

PREMIERA 30. DECEMBRA V OKVIRU NOVOLETNE JELKE

Da bi se naš mladi rod ob srečanju z novim letom razvedril tudi v naši gledališki dvorani, smo mu pripravili posebno mladinsko igro. Po pravici rečeno — pripravili so jo naši mladi sodelavci. Kako, pa naj povedo sami!

»Po uspehu, ki smo ga dosegli z našo prvo igro ‚Posebna naloga‘, smo se lotili nove naloge — uprizoriti Ribičičevo igro ‚Tinče in Binče‘. Uprizoriti smo jo hoteli še poleti, pa nas je prehitel konec sezone. Po prijetnih počitnicah smo se zopet sestali in na svojo veliko žalost ugotovili, da so nekateri tovariši odklonili sodelovanje. Treba je bilo poiskati novih moči. Našemu režiserju Koresu Jožetu se je posrečilo tudi to in pričeli smo z vajami sredi oktobra. Druga težava je bila pomanjkanje primernega prostora, vendar nas nobena ovira ni odvrnila od dela.« Tako je zapisal eden naših najbolj zvestih sodelavcev Drozg Janez in poročilo končal z zagotovitvijo: »Mi stremimo predvsem za tem, da bomo na odru prikazali življenje takšno, kakršno je v resnici, z vsemi dobrimi in slabimi stranmi. Seveda pa tega ne bomo dosegli na mah. Treba nam je še mnogo izkušenj, predvsem pa discipliniranosti in požrtvovalnosti.«

»Uspeh naše ‚Posebne naloge‘ nam je vlil novega veselja do igranja, zato smo takoj začeli s študijem igre ‚Tinče in Binče‘. Študij so nam prekinile velike počitnice. Raztepli smo se po brigadah, kolonijah in domovih, a šola nas je zopet prikičala in začeli smo znova. Vendar smo zvedeli, da s študijem ne bomo nadaljevali. Ta vest nas je zadela, saj smo že precej igre znali, pa tudi navadili smo se drug na drugega tako, da nam je bilo kar dolgčas, kadar ni bilo vaj. Toda kljub temu smo nadaljevali z delom, ker se je gledališče začelo zanimati za nas. In slednjič smo dočakali dan, ko bomo zopet stopili na oder. Kako in v koliko se nam je igra posrečila, prepušamo sodbi občinstva oziroma kritiki.« Tako se gasi poročilo Voduška Ivana.

Drozgov tovariš v našem gledališču Maček Jože pa piše. »Dolgo smo čakali, da smo zopet začeli s skušnjami; toda, ko smo končno res začeli, vaje niso zapustile vtisa resnega dela. Delo je popustilo pod dejstvom, da nismo vsi z ene šole; večina nas je z gimnazije, a režiser in še trije pa z učiteljsišča. Vsaka od obeh skupin pa ima svoj dramski odsek, učiteljsiščniki celo v okviru lastnega kulturno-umetniškega društva in zato bi rad vsakdo čimprej sodeloval pri svoji skupini. Čeprav ni napak, da se združujemo vsak v svoje skupine, vendar ne smemo pozabiti, da nas mora Talijina umetnosti končno le — združevati.«

Zavodniku Herbertu in njegovim tovarišem je »veselje do dela kalilo le pomanjkanje prostorov, ker je bil oder zavzet za vaje ‚Krajnskih komedijantov‘. Zato smo vadili v Kajuhovem domu,

kjer pa je temen in hladen prostor zelo odbijal. Med delom pa se je pojavila tudi nerešnost nekaterih članov, ki niso redno prihajali k vajam,« piše Zavadnik dalje. »Toda, ko smo dobili boljše prostore na učiteljišču in je režiser opomnil nevestneže, so se vaje redno nadaljevale. Končno smo dobili v uporabo tudi oder v gledališču in napredek je bil vedno bolj očiten, k čemur je veliko doprinesel tudi tov. Mr. Gradišnik.«

Iz poročila Podvornika Draga pa izvemo naslednje: »Mladinskih iger nismo mogli izbirati, ker jih je še premalo. Soglasno in takoj smo se odločili za Ribičičevo »Tinče in Binče«. Režiser je ostal prejšnji, ker ima že izkušnje od prej. Poleg prejšnjih igralcev smo vključili še nove. Vaje so se takoj po razdelitvi vlog začele, toda ker so se bližale počitnice, ni stvar potekala posebno resno. Z večjo vnemo smo začeli po počitnicah, ker smo Tinčeta in Binčeta hoteli spraviti čimprej na oder. Za napredek se imamo mnogo zahvaliti našemu Koresu. Toda pri delu nam je pomagal tov. Gradišnik, nas podučeval in odpravljal napake: ob njegovi razlagi smo mnogo pridobili.« Svoje poročilo sklepa z željo, da bi ta igra »bila všeč vsem pionirjem, ki so se čez leto pridno in marljivo učili in tako razveselili svoje starše in vzgojitelje.«

Če bo še ta odrska uprizoritev mladih dvignila veselje do odrske umetnosti njenih ustvarjalcev, kakor tistih, ki bodo uprizoritev gledali, potem trud mladih gledališnikov tudi to pot ni bil zaman.

Popravek. V številki za Cankarjev večer smo pomotoma najavili klavirsko interpretacijo Milene Trčkove. Občinstvo, ki je prisostvovalo spominskim večerom, prosimo, da nam prenačljenost blagohotno oprostí.

Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva

(Konec)

To prehodno generacijo slovenskih naturalističnih epigonov, ki jim je bil Aškerc celo nekak pokrovitelj, je kaj hitro zasenčila idejno čistejša in umetniško močnejša slovstvena generacija slovenske Moderne. Nobeden od velikih predstavnikov te generacije ni neposredno povezan s celjskim okolišem (razen Župančičevega posega v celjsko motiviko v Veroniki Deseniški), a nekaj sopotnikov tega močnega slovstvenega gibanja, na prehodu v XX. stoletje je bilo tod doma ali je tu našlo ugodne pogoje za slovstveni nastop. Sem spadajo imena: pesnik **Rudolf Maister-Vojanov** (roj. 1874 v Kamniku), ki je v Celju služboval kot častnik in zbiral ob sebi mlade poete v literarnem krožku; pesnik, mladinski pisatelj in dramatik **Fran Roš** (roj. 1897 v Kranju), ki je kot celjski študent prav v tem Maistrovem krožku in njegovem rokopisnem listu Savinja začel svojo slovstveno pot; pesnik, pisatelj, dramatik **Anton Novačan** (roj. 1887 v Zadobrovi pri Celju), ki je s svojim silaškim temperamentom utonil v nasilnem, fašističnem jugoslovenstvu. Sem sodi tudi mladostno slovstveno udejstvovanje **Fedorja Gradišnika** (roj. 1890 v Hrastniku), ki se je kasneje posvetil igraltvu; najvidnejši od te generacije pa je vsekakor **Vladimir Levstik** (roj. 1886 v Šmihelu nad Mozirjem, pesnik, esejist, pripovednik in eden od najboljših slovenskih prevajalcev iz svetovnih slovstev. Od njegovih pripovednih del, v katerih neposredno odmevajo narodna in etična vprašanja slovenskih rodov pred in med prvo svetovno vojno, so najmočnejša prav tista, v katerih z zrelo epično silo in v izbrušenem stilu slika rodno savinjsko pokrajino in njene ljudi (n. pr. Gadje gnezdo).

*

Poleg pesnikov in pisateljev je dalo to ozemlje slovenski kulturi v zadnjem četrletju XIX. in prvem četrletju XX. stoletja vrsto politikov in znanstvenih piscev, od katerih je treba omeniti vsaj tiste, ki so imeli več ali manj stika s slovenskim slovstvenim razvojem: jezikoslovca **Vatroslava Oblaka** (1864—1896), ki se je že v teku svojega prezgodaj pretrganega življenja povzpел med najvidnejše slovanske filologe, nadaljevalce in dopolnjevalce Kopitar-

jevega in Miklošičevega dela; **Josipa Tominška** (roj. 1872 v Gornjem gradu), filologa, literarnega zgodovinarja in plodovitega planinskega pisca; dalje **Franceta Kidriča** (roj. 1880 pri Sv. Križu blizu Rogaske Slatine), ki je postavil slovenska slovstvenozgodovinska raziskovanja na trdno osnovo znanstvenega pozitivizma in dal prve znanstveno neovrgljive sinteze starejše slovenske slovstvene zgodovine od početkov do Zoisove, oziroma Prešernove smrti. Svojevrstno, a vendarle omembe vredno je delo **Emilijana Lileka** (roj. 1851 v Zgornji Voličini v Slovenskih goricah), ki je svoja zadnja leta prebil v Celju in v svojih delih obdelal avstrijsko jugoslovanske politično zgodovinske probleme. Zaslužen je tudi kot šolnik in prvi ravnatelj slovenskih gimnazijskih paralelk v Celju. — V ožji zvezi s tem ozemljem je delo **Pavla Strmška**, literarnega zgodovinarja, feljtonista, vnetega opisovalca znamenitosti njegovega domačega šmarsko-rogaškega in obsotelskega ozemlja ter **Janka Orožna** (roj. 1891 v Turju nad Hrastnikom), pisca učnih knjig za zgodovino in zemljepis ter marljivega lokalnega zgodovinarja (Zgodovina Celja I—III, 1927 do 1930). — Po rojstvu in delovanju spada sem šolnik in pedagoški pisec **Josip Brinar** (roj. 1874 v Studencih pri Trbovljah), znan tudi po popularni mladinski mohorski povesti *Lisica zvitorepka*. Naposled ne bo odveč, če se v tej zvezi omeni, da so v Celju izšli prvi letniki najstarejše slovenske pedagoške revije **Popotnik**, ki izhaja še danes v Ljubljani kot glasilo naprednih pedagoških teoretikov.

*

Med obema svetovnima vojnama se je poleg zgoraj naštetih sopotnikov slovenske Moderne s tega ozemlja pojavilo le malo novih imen, ki bi s svojimi deli posebej opozarjala nase. Delavsko gibanje v bližnjih rudarskih revirjih in novih tovarnah, ki je prvič našlo dokaj pozitiven slovstveni odmev v nekaterih Aškerčevih pesmih, je po prvi svetovni vojni vedno močneje opozarjalo na svojo prvobitno družbeno problematiko. Čeprav napredno, socialistično orientirani pesniki in pisatelji niso mogli povsem odkrito govoriti, je vendar omembe vredna socialna tematika v pesmih **Toneta Seliškarja**, ki je tu živel kot učitelj, ter dveh iz rudarskih družin izhajajočih poetov: **Mileta Klopčiča** in rudarja **Franceta Kozarja**, od katerih je prvi vsebinsko globlji in oblikovno bolj dognan, zaradi česar se je uveljavil tudi kot izvrsten prevajalec ruskih pesnikov, med tem ko je drugi še pod močnim oblikovnim vplivom ekspresionizma. Isto velja sprva tudi za pesniško delo **Franca Oniča** (roj. 1901 v Petrovčah), ki pa je to stališče prebolel, se pesniško umiril, s svojim publicističnim in literarno kritičnim delom pa kazal vseskozi napredno usmerjenost. Sodelovanje z delavskim gibanjem je pustilo vidne

sledove v črticah in novelah **Ludvika Mrzela** (roj. 1904 v Loki pri izdanem mostu), ki se je udejstvoval tudi kot časnikar in feljtonist. — Nek razvoj od osebne lahkotne igrivosti k sodobni tematiki kaže tudi artistični lirik **Dušan Ludvik**, čigar rod izhaja iz Braslovč v Savinjski dolini.

V povestih in romanih **Janka Kača** je osrednji problem skoraj vedno nevezanost savinjskega kmeta in hmeljarja na zemljo in pojavi razrednih nasprotij v savinjski vasi (Grunt, Moloh, Na novinah). Motivika savinjske doline se odraža tudi v delih ljudske pripovednice **Julije Bračič** (Grenka roža).

*

V poslednjem zaključenem obdobju slovenskega slovstvenega razvoja, v pravkar minulih letih narodno osvobodilnega boja, je celjski okoliš dal Slovincem kar dva pomembna poeta: **Vladimira Pavšiča-Mateja Bora**, pesnika najbolj ognjevitih in najbolj udarnih slovenskih partizanskih pesmi in partizanskega dramatika, ter v partizanih padlega **Draga Destovnika-Kajuha** iz Šoštanja, čigar lirika spaja v sebi intimno čustvo zdrave ljubezni do dekleta z otožno bolečino nad padlimi žrtvami talcev in borcev, pa tudi z vedno enako neupljivo vero v zmago ljudstva. — Manj znano pa je, da je težka narodova bolečina v teh štirih letih dvignila na višjo ravnino tudi starejšega **Jcsipa Napotnika** s Tepanjskega vrha pri Konjicah (1886 do 1947), ki je zabeležen v SBL samo kot prevajalec, kajti ta tihi priložnostni poet je iz osebnih ozirov in zaradi ostre semopresoje obdržal v svojem predalu tudi svoj sonetni venec *Ex Ponto*, ki ga je napisal kot izgnanec v Jagodini pozimi 1942—1943.

*

Ali je med celjsko mladino, ki se s pesniškimi, pripovednimi in esejističnimi poskusi v svojem dijaškem listu *Iskra* pripravlja za vstop v aktivno kulturno in slovstveno delo, kak talent, ki se bo uveljavil kot značilen glasnik socialističnega delovnega elana v tovarnah in rudnikih ter med delovno inteligenco tega ozemlja in čigar ime bo imelo vsaj tako močan zvok kakor katero koli od v tem približnem pregledu naštetih? Odgovor na to vprašanje bo mogoče dati šele čez nekaj let.

Iz sonetnega venca. » Ex ponto «

Petnajsti sonet.

In cvet mladine zorne ugonobili
so mračni, zemlje lačni krvoloki,
da mati jedna joka za otroki,
ki se nikdár ne bodo več vrnili.

V gorah pa zbira Titovec junake,
osvobodilno vojsko silno snuje
in čas in zvezdo novo pričakuje,
da reši vse zaslužnjene rojake.

Da bi že kmalu srečno se spojile,
kar srce upa, željno pričakuje,
da v domovino bi se povrnilo,

kar v daljnem svetu naših duš vzdihuje.
Oj, čas je že in težko hrepenenje,
nagiblje se k zatonu mi življenjê!

(Napisano v Jagodini: pozimi 1942-43)

**K M E T J E
D E Ĺ A V C I
O B R T N I K I
N A M E Š Ć E N C I**

Vlagajte denar, ki ga trenutno ne potrebujete, na hranilne knjižice pri

Narodni banki

Komunalni banki

Krajevnih hranilnicah

Kmetijskih zadrugah

Hranilnih blagajnah

pri Vaši najbližji pošti

5% o b r e s t n a m e r a

Vloge so nedotakljive in tajne. Za varnost vlog jamči država. Celotni prihranki so Vam ob vsakem času na razpolago!

LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

Friderik Schiller:

Kavarstvo in ljubezen

Žaloigra v petih dejanjih (osmih slikah)

Preložil: **Fran Albrecht** — Režija: **Mr. Fedor Gradišnik**

Scena: **Vlado Rijavec**

OSEBE:

Predsednik pl. Walter , na dvoru nekega nemškega kneza	Štefan Švegl
Ferdinand , njegov sin, major	Branko Gombač
Dvorni maršal pl. Kalb	Rado Smrečnik
Lady Milfordova , knezova ljubimka	Marija Žepkova
Wurm , predsednikov zasebni tajnik	Franc Mirnik
Miller , mestni godbenik	Avzug Sedej
Njegova žena	Angelca Sadarjeva
Luiza , njuna hči	Marija Goršičeva
Sofija , ladyna sobarica	Danica Tojnкова
Knezov komorni sluga	Fedor Gradišnik

Ljudstvo, strežaji, biriči.

Scenerijo izdelalo MLO Mizarsko podjetje p. v. Karla Goloba
Kostumi last SNG Maribor, razen kostumi Luize, ki so izdelani v
tukajšnji Invalidski šivalnici

Lasuljar: **Riko Grobelnik** — Razsvetljava: **Ivo Umek**
Odrski mojster: **Marjan Gombač**

PREMIERA 23. FEBRUARJA 1950

Ako hočemo prav razumeti idejo Schillerjeve drame, moramo poznati dobo, v kateri je delo nastalo, vsaj v velikih obrisih pesnikov položaj v tej dobi in njegovo borbo z reakcionarnimi silami takratnih fevdalnih mogotcev in izkoriščevalcev nemškega ljudstva.

Položaj Nemčije v drugi polovici 18. stoletja, ko je živel in deloval Friedrich Schiller, je Engels takole obeležil leta 1845:

»Stara Nemčija je bila tisti čas znana pod imenom Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti in je sestojala iz bog si ga vedi kolikih majhnih držav, kraljevin, volivnih kneževin, grofij, gospoščin in svobodnih cesarskih mest... Vsa dežela je bila ena sama trohneča in zoprno se razkrajajoča gmota. Nihče se ni dobro počutil. Obrt, trgovina, industrija in kmetijstvo dežele so bili povsem brezpomembni; kmetje, obrtniki in manufakturisti so prenašali dvojni pritisk: pritisk vlade, ki jim je pila kri in pritisk slabih kupčij; plemstvo in knezi so videli, da svojih dohodkov navzlic izmozgavanju podložnikov ne morejo tako povečati, da bi lahko dohitevali svoje rastoče izdatke: vse je bilo narobe in splošno mrtvilo je vladalo v vsej deželi. Nobene izobrazbe, nobenih sredstev za učinkovanje na zavest množic, nobenega svobodnega tiska, nobenega duha skupnosti, niti kake širše trgovine z drugimi deželami — povsod prostaštvo in sebičnost, vse ljudstvo je bilo polno nizkotnega hlapčevskega, zavrženega kramarskega duha. Vse se je preživelo, vse se je krušilo, se naglo bližalo polomu in niti najmanjšega upanja ni bilo na kako blagodejno izpremembo, narod niti ni imel dovolj moči, da bi spravil s poti mrhovino preživelih ustanov.« (Po P. Zihierlu, Novi svet 1949.)

V takem ozračju se je v vojvodini wirtenberški, ki ji je vladal vojvoda Karl Evgen, rodil 10. novembra 1759 Friderik Schiller kot sin poročnika-zdravnika Schillerja. Živahni fantič je v svojih otroških letih sanjal o duhovniškem poklicu; toda ko je dovršil latinsko šolo, je posegel v nadaljnjo usodo njegovega življenja sam vsemogočni vojvoda Karl Evgen, znan kot vladar neomajne volje, človek, ki je poznal le sebe in svoj sijaj, ljudstvo pa mu je bilo predmet izkoriščanja in izrabljanja. Da si zagotovi poslušen kader izobraženstva in oficirjev, je ustanovil vojaško akademijo, v katero je moral poslati tudi poročnik Schiller svojega edinca. Vojvoda ga je prisilil, da je podpisal reverz, s katerim je prepustil vso vzgojo in skrb za bodočnost svojega sina vojvodi. V tej akademiji, ki je bila prava visoka šola za vzgojo poslušnih sužnjev, je moral mladi Friderik vzdržati celih osem let. Prvotno je študiral pravo, a je kmalu prestopil na medicino. Leta na Karlovi akademiji so bila Schillerjev najnesrečnejši čas: tu je spoznal do dna, kaj je suženjstvo in

slepa pokorščina in tem večje je bilo njegovo koprnenje po zlati svobodi. V samotnih urah je dal duška svojim čustvom v ognjevito pisanih himnah svobodi in v nežnih lirskih pesmih proslavljaj lepoto srčne kulture. Toda sama pesem mu je bila prenežen izraz koprnenja, zato se je lotil drame, v kateri je upal, da bo lahko povedal vse, kar je gorelo v njegovem srcu za svobodo in človečanstvo. Tako so nastali »Razbojniki«, ki jih je leta 1781, ko je zapustil akademijo kot vojaški zdravnik, izdal v tisku in ki so čez noč napravili doslej neznanega pesnika za največjega nemškega dramatika. »Razbojnikom« je sledila kmalu druga drama — republikanska žaloigra »Fiesco«, nato pa meščanska žaloigra »Kovarstvo in ljubezen«.

Ker vojvoda Karl ni mogel trpeti, da bi človek v njegovi službi hodil svoja pota, je Schillerju prepovedal vsako literarno udejstvovanje ter ga vrgel v ječo. Po prestani kazni je Schiller slekel uniformo in neko noč pobegnil v »inozemstvo«. Prepuščen samemu sebi, brez znanstva v tujem svetu, brez beliča v žepu je odšel z doma. Toda z energijo mladega človeka, ki trdno veruje v svoje poslanstvo, je premagoval vse ovire. Po vsem svetu so s silnim navdušenjem uprizarjali njegove »Razbojnike«, ki so klicali zasuznjeno človeštvo k vstaji proti tlačiteljem in zatiralcem svobode. In ko je prišlo na oder njegovo tretje dramsko delo »Kovarstvo in ljubezen«, so pričeli do tedaj plahi in boječi meščani dvigati glave in pesti proti fevdalni gospodi. Takrat še ni bilo niti Marxa niti Engelsa, ni bilo niti zavednega delavstva, meščanstvo samo pa ni imelo poguma, da bi obračunalo s svojimi zatiralci. »Kovarstvo in ljubezen« je še bolj kot prejšnji dve Schillerjevi drami postalo tisto delo, ki je dvignilo uporniški duh tlaččenega ljudstva in ga bodrilo k borbi za duhovno svobodo, srčno kulturo in človečanske pravice. V tem je veliki pomen Schillerja za takratno dobo, zato je prav, da seznanimo tudi današnje pokolenje s tem velikim pesnikom svobode, s tem velikim borcem za najprimitivnejše pravice človeka v dobi najstrašnejšega suženjstva.

Schiller je v svojem kratkem življenju — umrl je 46 let star — ustvaril gigantsko delo. Razen že omenjenih treh dram, je napisal še sledeče: Don Karlos, trilogijo Wallenstein (Wallensteinov tabor, Piccolomini, Wallensteinova smrt), Marija Stuart, Mesinska nevesta, Devica Orleanska, Viljem Tell.

Reformator nam ne dopušča, da bi obravnavali tudi Schillerjevo reformatorsko delo za reorganizacijo gledališča in njegove estetsko-filozofske razprave, zato smo se omejili samo na to, da v lažje razumevanje prikažemo dobo, v kateri se godi drama »Kovarstvo in ljubezen«.

Mr. Fedor Gradišnik

Zapiski

Naš gost — režiser tov. Mahnič Mirko omenja v svojem članku »Nova pota gledališkega življenja na Slovenskem« v novoletni številki Ljudskega tednika z dne 29. decembra 1949 profesionalizacijo slovenskih ljudskih gledališč, med njimi tudi celjskega, kot eno od posledic umetniške rasti slovenskih podeželskih gledališč, ki so prdrla s svojimi uprizoritvami, med njimi Celje s »Komedijanti«.

*

»Slovenski poročevalec« z dne 5. januarja t. l. pa je izpod peresa svojega urednika in našega prijatelja tov. Janka Travnja priobčil pod naslovom »Gledališke raznoterosti« obširen opis letošnje prve jubilejne številke našega Gledališkega lista.

*

Na seji MO LPS dne 16. januarja t. l. se je njegov predsednik tov. Aškerc Anton zavzel za ponovno načetje vprašanja graditve mestnega gledališkega poslopja. Sklenjeno je bilo, da se zbere material o vseh dosedanjih akcijah in gradbenih poskusih ter se na podlagi zbranega gradiva vprašanje graditve ponovno načne in trdovratno dalje razvije. Pripominjamo, da je nenehna borba za dograditev gledališkega poslopja tudi sklep mestne skupščine LP dne 29. oktobra 1949. Potrebno po dograditvi je poudaril na II. kongresu LPS 29. januarja t. l. tudi tajnik IO tov. Liška Janko rekoč, da spada ob profesionalizaciji naših gledališč med najvažnejše naloge ljudske oblasti, da »dogradi eno najlepših stavb v Sloveniji, to je gledališko poslopje v Celju«.

*

Gledališko občinstvo prosimo, da se do nadaljnjega zadovolji s tem obsegom našega gledališkega programa, ker nam je Urad za informacije pri Predsedstvu vlade LRS preko Glavne direkcije grafične industrije LPS ukinil dovoljenje za natis Gledališkega lista zaradi pomanjkanja papirja. Pozneje pa, ko smo odkrili možnost natisa, ne da bi se že odobreni kontingenti papirja povečali in smo pri Uradu za informacije ponovno prosili za tiskovno dovoljenje, nam je Urad prošnjo zavrnil z dopisom št. 71-2-50 češ, da »je kapaciteta naših tiskarn premajhna in imamo mnogo važnejših stvari za natis, ki morajo biti v letošnjem letu natisnjene. Zaradi tega je nemogoče, da bi izhajal Vaš Gledališki list.«

*

17. Marca 1950
Spomin na moj prvi gostovanje
v celjski chran.
Zlati gungjeler

BRATKO KREFT:

KRAJNSKI KOMEDIJANTI

Gostuje operna pevka Zlata Gjungjenac

PETEK 17. MARCA OB 19-30

SOBOTA 18. MARCA OB 19-30

NEDELJA 19. MARCA OB 15-30

* *

Začetek točno ob napovedani uri!

Prodaja vstopnic od torika do sobote dnevno od 16. do 18. ure ter v nedeljo eno uro pred pričetkom predstave. Reflektanti iz vrst abonentov naj dvignejo vstopnice po sledečem vrstnem redu:

v torek za I. abonma, v sredo za II. abonma in v četrtek za III. abonma.

N A S T O P A J O

Baron Ziga Zois	Gradišnik Fedor
Anton Linhart, zgodovinar in c. k. okrožni šolski komisar	Grobelnik Gustav
Jožefina, njegova žena	Žeppek Marija
Gospa Frančiška v. Garzarolli	Červinka Zora
Jožef v. Desselbrunner, fabrikant	Gombač Branko
Dr. Janez Mrak, advokat	Božič Peter
Dr. Jožef Piller, advokat	Tonjuti Franjo
Dr. Franc Repič, advokat	Smrečnik Rado
Anton Makovic, deželni ranocelnik	Domjan Jože
Jurij Japelj, kurat na Ježici pri Ljubljani	Sedej Avgust
Valentin Vodnik, kaplan v Ribnici	Ramšak Ivo
Grof Hohenwart, cenzor	Švegl Štefan
Mihael baron Brigido, ljublj. knezoškof	Golob Karel
Giuseppe Bartollini, direktor laške igralske družbe	Zorko Tone
Lucia Bartollini, njegova žena, primadona	Frece Marica
Suzana Marranesi, laška pevka	Zlata Gjungjenac
Micka, hišna pri baronu Zoisu	Vrečko Bogdana
Matiček, služabnik istotam	Mirnik Franc

V »Županovi Micki«:

Glažek, pisar	G. dr. Repič
Tulpenhajm, žlahten gospod	G. Desselbrunner
Gospa Sternfeldovka, mlada bogata vdova	Ga. v. Garzarolli
Monkopf, Tulpenhajmov perjatelj	G. Makovic
Jaka, župan	G. dr. Mrak
Micka, njegova hči	Ga. Linhartova
Anže, Mickin ženin	G. dr. Piller

Režiser: Mirko Mahnič — Inspicent: Tone Zorko
Glasba: Demeter Žebre — Orkester: SKUD-a »Ivan Cankar«

Dirigent: Dušan Sancin

Scenerijo po načrtih ing. Viktorja Molke izdelale mestne mizarske delavnice p. v. Karla Goloba.

Garderobo izdelala Invalidska šivalnica in krojaški mojster Tanšek Franc.

Lasuljar: Riko Grobelnik — Razsvetljava: Ivo Umek
Sufleza: Tilka Svetelšek — Odrski mojster: Gombač Marjan

Branislav Nušić:

POKOJNIK

Komedija v treh dejanjih s predigro

Prevedel: Ciril Debevec — Režija in scena: Janez Pešec

O S E B E :

Pavle Marić	Gustav Grobelnik
Milan Novaković	Peter Božič
Spasoje Blagojević	Franc Mirnik
Djurić	Avgust Sedej
Ljubomir Protić	Ivan Jazbec
Anta	Tone Vrabl
Mile	Franjo Tonjuti
Aljoša	Rado Smrečnik
Rina	Marija Goršičeva
Vukica	Marija Žepkova
Agnja	Zora Červinkova
Agent	Ivo Ramšak
Marija	Minka Podbrežnikova.
Ana	Jožica Zupanova
Zofija	* * *
} sobarice	

Scenerijo postavilo MLO Mizarsko podjetje pod vodstvom Karla Goloba. — Lasuljar: Riko Grobelnik. — Razsvetljava: Ivo Umek. — Inspicijent: Ivo Ramšak. — Odrski mojster: Marjan Gombač.

PREMIERA 24. aprila 1950.

NUŠIĆ IN NJEGOV »POKOJNIK«

Pisatelj, katerega delo danes vprizarjamo, je celjski publiki nedvomno že znan, saj lahko trdimo o Branislavu Nušiću, da je najpopularnejši srbski komediograf. Njegova dela prištevamo med najbolj izvajana in to ne samo v njegovi ožji domovini, ampak tudi drugod. Vprašanje, ki se iz tega dejstva poraja — zakaj odri tako segajo po njegovih delih — je bilo že večkrat predmet obravnavanja. Nedvomno, spretnost, s katero dejanje gradi in razvija, lahkotnost gledanja na življenjsko problematiko, vedrina in dovtipnost, vse to so okolnosti, ki so mu prinesle tako popularnost in priljubljenost. Toda, v kolikor so te značilnosti vplivale na kvantitetnost, toliko so škodile kvaliteti njegovih del, ko so ostale in postale same sebi namen. Saj je v težnji, da bi zadovoljil smeha željno publiko, opustil vse tiste satirične osti, ki so jih vsebovala njegova prva dela. Tako je iz prvotne gogoljevske koncepcije prešel na pot — lahko bi rekli — »comédie pour comédie«, ki je značilna za Nušića v predaprilski Jugoslaviji. Šele proti koncu svojega življenja, ko se je vse bolj začel kazati prepad med tragično resničnostjo življenja in Nušićevimi »smeha radi« komedijami, od katerih se je začel odvrčati večji del naprednejše publike, se je v Nušiću 73 let porodil Nušić 19 let. Izraz tega preporoda sta dve njegovi deli: »Pokojniki« in nedokončana »Oblast«. V njih znova zaživi ona satirična ost iz »Narodnega poslanca« in »Sumljive osebe«, ki je ob rojstvu navdušila vse progresivne ljudi v Srbiji.

Značilna za Nušića je njegova patriarhalnost, ki veje iz vseh njegovih del, in ki ima izvor v življenju balkanskega, rahlo orientalsko pobarvanega »mesteca« Beograda 80-tih in 90-tih let preteklega stoletja. Taka patriarhalna miselnost — tokrat veje iz nazorov o zakonu — preveva tudi komedijo »Pokojniki«. Žena — v odnosih do žene in njene vloge v življenju je Nušić izredno konservativen — postane nezvesta svojemu možu, ki zaradi tega pobegne v inozemstvo. To in

predvsem vest o njegovem samomoru privabi od vseh strani »nušičevsko sorodstvo«, ki razgrabi »pokojnikovo« premoženje. Nenadoma, po treh letih, pa udari v to zadovoljno življenje novica: »pokojnik« se je vrnil! Sedaj gre za biti ali ne biti! In v tem odločilnem boju nam Nušič razgalja tedanjo družbo. »Pokojnik« mu je samo zagrinjalo, ki ga je bilo treba odgrniti, da se pred našimi očmi pokaže pravi izvor bogastva, da se pokažejo poti, načini in sredstva, s katerimi se pridobiva bogastvo in z njim moč. Tako nam Nušič tu prvič pokaže vlogo kapitala v družbenem življenju. Vsa ostala zgodba mu je torej le okvir, v katerega je postavil zgornjo sliko. Kljub vsemu temu pa se tudi tu ni Nušič povzpел do tega, da bi iz vseh teh izsledkov povlekel kakršne koli progresivne zaključke, kar je pripisati njegovi konservativnosti. »Pokojnik« odhaja zopet nazaj med pokojnike, ne da bi pokazal kakršen koli večji odpor. Iz svoje individualne prizadetosti je zrastel do tožnika, a se zopet takoj umaknil, ko je bilo ogroženo njegovo individualno življenje.

Kakor se v tematiki in idejnosti — v kolikor lahko govorimo o njej — kaže konservativnost Nušičevih prizorov, tako je tudi v zgradbi ostalo še nekaj onega izza časov »smeha radi«. To dokazuje prvo dejanje, ki nosi v sebi polno znakov tistega razdobja: cenena in široko razvlečena šala o enem predmetu, ki skoraj vsa prehaja v komedijantstvo.

Vse to je režija upoštevala in na teh izsledkih tudi gradila. Skušala je — ker nekega progresivnega lika, na katerega naj bi oprla protiigro, ni — pokazati in povdariti tisto breznačelnost, hinavščino in krivičnost kapitalistične družbene ureditve v vsej njeni širini. Poleg tega je dala tudi precejšnjega povdarka onim medsebojnim »nesoglasjem« v tej družbi, ki jih tu in tam Nušič le rahlo nakazuje ali jih pa uporablja za doseganje komičnosti. Celoti pa je skušala dati — v kolikor se bo to posrečilo naj presodi publika — nadih tiste pristne srbske atmosfere, ki je značilen za Nušiča, obenem pa najtežji oreh za naše slovenske odre,

Janez Pešec

»Divim se homogenosti Vašega ansambla«, je v svojem poslovnem pismu pisala gledališka umetnica Zlata Gjungenac, ki smo jo imeli dne 17., 18. in 19. marca v gosteh v vlogi Suzane Marranesi. Vlogo laške pevke je odpela in odigrala z znanjem dolgoletne in priznane gledališke delavke.

*

Naš mladinski kolektiv, ki je za novoletno jelko uprizoril mladinsko igro »Tinče in Binče« je Mestni odbor ljudske prosvete nagradil z zneskom 10.000 din in s tem med hvaležnimi mladinci dvignil voljo do nadaljnjega tesnega sodelovanja z Ljudskim gledališčem.

*

Moški komorni pevski zbor, ki deluje pod vodstvom ravnatelja Glasbene šole Egon Kuneja v okrilju našega gledališča, se je končno kompletiral in šteje sedaj 19 pevcev. Dosedaj je nastopil že petkrat: na Prešernovi proslavi v gledališču in v sindikalni podružnici MLO poverjenišva za notranje zadeve, na proslavi mednarodnega dneva žena mestnega odbora AFŽ in podružnice AFŽ v Tkalnici hlačevine, nazadnje pa v Tovarni emajlirane posode na predvolivnem zborovanju in povsod žel toplo priznanje.

*

Koncem prejšnjega meseca nam je MLO poverjenišvo za lokalno industrijo in obrt odstopilo skladiščne prostore v bivšem »Železnem dvoru« nasproti gledališča. Prepotrebne prostore bomo uporabljali kot skladišče za ves naš odrski inventar oziroma kulisarno.

*

Že od meseca februarja sem se po odločbi ministrstva za znanost in kulturo mudi naš režiser Tone Zorko v ljubljanski Drami kot hospitant pri režiserjih Franu Žižku in dr. Bran-ku Gavelli, da si ob delu priznanih režiserjev izpopolni svoja dosedanja režiserska izkustva.

Gr.

LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

Sobota 6. maja 1950 ob 20. uri

Nedelja 7. maja 1950 ob 15.30 uri

Nedelja 7. maja 1950 ob 20. uri

Gostovanje članov Hrvatskega Narodnega gledališča
iz Zagreba

V AGONIJI

Drama v dveh dejanjih

Napisal: **Miroslav Krleža**

Režiser: **Hinko Nučič**

OSEBE:

Lenbach , bivši konjeniški podpolkovnik	Hinko Nučič
Lavra , njegova soproga, lastnica modnega salona »Mercure Galant«	Vika Podgorska
Dr. Križovec , advokat	Nikša Stefanini
Madlen Petrovna , ruska emigrantka	Mila Popović-Mosinger
Marija , sobarica	* * *
Gluhonemi berač	* * *

Hinko Nučič
Vika Podgorska
Nikša Stefanini
Mila Popović-Mosinger

Prvo dejanje se dogaja v modnem salonu »Mercure Galant« med 6. in 7. uro zvečer, drugo v stanovanju Lenbachove med 2. in 3. uro ponoči. Po prvem dejanju daljša pavza.

Petdeset let — pol stoletja! Človek se zdrzne in pomisli: ali je mogoče, jeli res? Petdeset let!... kaj vse se je zgodilo v tem razdobju, kaj vse se je spremenilo krog nas in v nas...

Hinko Nučič je slavil letos petdesetletnico svojega umetniškega ustvarjanja na gledališkem odru. Bila sva oba mlada, polna volje in navdušenja za vse lepo in veliko, pa tudi pripravljena na borbo za ustvaritev svojih idealov, ko sva si prvič podala roke leta 1907. Takrat sem obiskoval dramsko šolo prof. Juvančiča v Ljubljani ter urejeval dijaški list »Svoboda«. Hinko Nučič je bil moj sotrudnik in mi je napisal članek »Gledališče in dijaštvo«. Od takrat sva prijatelja. Življenjska borba naju je ločila, a kadar koli sva se v poznejših letih srečala, sva se vedno z veseljem spominjala tistih lepih časov.

Danes se po tolikih letih spet snideva. Odzval se je mojemu vabilu, da pride v Celje kot gost našega gledališča.

»Zelo se veselim, da ob 50 letnici svojega gledališkega dela spregovorim še enkrat v onem Celju, ki sem mu svoj čas posvetil mnogo pionirskega dela, takrat, ko je bilo še prava nemškutarska trdnjava. Na veselo svidenje!«

Tako mi piše v zadnjem pismu.

Da, pionirsko delo! Bilo ga je res mnogo v Nučičevem življenju. Pred tridesetimi leti je po zlomu avstro-ogrske monarhije ustanovil slovensko narodno gledališče v Ljubljani in kmalu nato tudi v Mariboru. Tu je v svoji učenki **Viki Podgorski** odkril velik igralski talent, ki se je pod njegovim vodstvom povzpela do izredno močne umetnice, ki obsega klasični in moderni spored, najbolj pa oblikuje psihološko zapletene značaje. Njene like označuje globoko doživetje in močan, vendar harmonično umirjen izraz. (Fr. Koblar.) Ena izmed najmočnejših njenih kreacij je Lavra v Krležini drami »V agoniji«. Hinko Nučič in njegova soproga Vika Podgorska sta si izbrala prav to Krležino dramo za gostovanje v Celju. Tako bomo imeli priliko videti oba umetnika v njiju najmočnejših vlogah.

Hinko Nučič je danes s svojo soprogo član Hrv. narodnega gledališča v Zagrebu, obenem pa je predsednik slovenskega društva »Narodni dom«, kjer uprizarja slovenske gledališke predstave. Pri teh sodeluje tudi njegova hčerka, ki je na proslavi ustanovitve OF dne 27. aprila t. l. v Zagrebu nastopila kot Jacinta v Cankarjevi farski »Pohujšanje v dolini šentflorjanski«. Tudi tu opravlja Nučič pionirsko delo.

Z našima rojakoma Nučičem in Podgorsko bomo pozdravili v Celju tudi tri hrvatske umetnike, ki nastopajo v Krležini drami: Dr. Nikšo Stefaninija, Milo Mosinger-Popovićevo in Rukavino.

Prijetna dolžnost nam je, da se tudi na tem mestu zahvalimo upravi Hrvatskega narodnega gledališča v Zagrebu, da je omogočilo gostovanje svojih članov v Celju. Prepričani smo, da bodo naši stiki tudi v bodoče tako prisrčni in bratski in da bomo imeli še večkrat priliko, pozdraviti hrvatske umetnike v svoji sredi!

Dobrodošli in prisrčno pozdravljeni!

Fedor Gradišnik.

MIROSLAV KRLEŽA zastopa z od ustašev ubitim Avgustom Cescarcem, z v partizanih padlim Ivanom Goranom Kovačićem in z lani preminulim Vladimirjem Nazorjem četvorico najizrazitejših predstavnikov sodobne hrvatske književnosti. Rojen 1893. spada k tisti hrvatski generaciji, ki je doraščala tik pred prvo svetovno vojno, h generaciji, ki je že v zadnjih letnikih srednjih šol kovala atentate na madžarske in avstrijske osebnosti in sanjala o velikopoteznih terorističnih akcijah, ki bi naj opozorile in dvignile hrvaško ljudstvo v borbo zoper tuje tlačitelje, obenem pa bi naj pripeljale do velike državne in narodne skupnosti s Srbi in Slovenci; h generaciji, ki se je borila na dve strani: zoper zastareli avstroogrski fevdalizem in zoper onemoglost, jecljavost in hlapčevstvo političnih kakor tudi vseh javnih in oficialnih predstavnikov svojega naroda. (Kreft, Ljubljanski zvon 1939). Že kot gojenec avstroogrške kadetnice, ki naj bi po hrvaški tradiciji Jelačića in Preradovića postal avstroogrski oficir, je s prebiranjem velikih tekstov Tolstoja in Ibsena in Petöfijeve revolucionarne poezije bogatil in dvigal svojega revolucionarnega in nacionalnega duha. Dvakrat nato — 1912. in 1913. — je v svojem jugoslovanskem navdušenju in z voljo, da svojo jugoslovansko revolucionarno misel spremeni v akcijo, dezertiral in prekoračil srbsko mejo z namenom, da vstopi v srbsko vojsko. Tam pa so ga — mesto, da odide s prvo četo na fronto — prijeli kot sumljivega tujca in vohuna; uspelo mu je, da je pred nadaljnimi žandarskimi intervencijami pobegnil nazaj in se — na cesti, brez meščanske časti in brez službe — odločil, da postane pisatelj. Pesnik, pripovednik, dramatik, esejist, publicist in kritik Miroslav Krleža je s svojim silnim talentom ustvaril vrsto na Hrvatskem edinih del, iz katerih se idejno ostro in umetniško sugestivno odraža zgodovinsko usodno razdobje vojne 1914—1918 ter hrvatska družbeno-politična problematika naše kapitalistične ere med obema vojnama, v katero z vso odločnostjo posega in jo uporno razgalja.

Če izvzamem nedavni izid ene njegovih najboljših knjig »Hrvatski bog Mars« (Založba SKZ), pisane na strani hrvatskega vojaka, krvavečega in umirajočega za tujega kralja in za koristi svojih do-

mačih izkoriščevalcev za prve svetovne vojne, je Krleža pri nas znan predvsem kot dramatik, kakor nam ga je posredovala ljubljanska Drama z njegovim dramatskim ciklusom »Gospoda Glembajevi«. »V agoniji« in »Leda« prvič v letih 1931, 1932 in 1933, v novih postavitvah pa tudi kasneje, zlasti 1946/1947. Ob slovenski krstni predstavi drame iz življenja zagrebške patricijske družine Glembajevih je kritika podčrtala, da s svojo ostro kritiko sodobne družbe in kot vehementen borec zoper gnilo in zlagano sliči nekoliko našemu Cankarju, da pa je po temperamentu silovitejši (Vladimir Bartol).

Omenjene tri drame predstavljajo celoto, ki je ne morejo razbiti niti trije različni naslovi, niti njihova posamična dramska zaokroženost. Dejanje se začne v bogato razsvetljenem salonu Glembajevih, iz katerega se med valčkom »Pripovedke iz dumajskega gozda« poslavljajo gostje iz vrst generalov, škofov in konjeniških majorjev iz leta 1913. Svojo sijajno kariero so Glembajevi začeli že v fevdalni marijaterzijanski dobi, v znaku solidnosti in splošnega blagostanja, živijo in cvetijo dalje v c. kr. avstroogrski monarhiji, nato pa mimo intelektualističnih meditacij Leona Glembaja o Kantovi filozofiji in umetnosti Leonarda da Vincija padejo pred navalom novih kapitalistov v družbeno-ekonomsko krizo; sredi finančnega kraha in krčevite borbe za življenje nastopi njihova agonija. Zaman se individualni slučaji reševanja a la dr. iuris Slavko Glembay-Agramer, ki je postal član srbske radikalne stranke in kljub naporom a la Lavra Warronigg-Glembajeva, poročena z baronom Lenbachom, da se v vlogi lastnice modnega salona sprijazni z dejanskim stanjem, se v tretjem desetletju okrog 1924., ponoči in na ulici v boleštni brezmočnosti zaključi krog patricijskega rodu prežetega strahu, da ostane brez premoženja in denarja, ki bi edini omogočal parazitsko vegetiranje.

Res, da generacija Lenbacha ni izumrla in da sta glembajevski duh in glembajevščina cvetela v podjetniških glavah naše denarne buržoazije še dalje ter v želji boleštno krvoločne afirmacije zagrešila v letih 1941—1945 nesramno izdajo svojega naroda, to je tistega, ki jih je redil. Pa vendar — danes gospoda Glembajevi ne živijo več, Ona ni končala le z degeneracijo svojega rodu, prostovoljno s strelom v senca, marveč in pred vsem zaradi spremenjene ekonomsko-družbene stvarnosti, ki jo je prineslo naše leto 1945.

Gustav Grobelnik

*

OB PETLETNICI LJUDSKEGA GLEDALIŠČA V CELJU

Velika naloga, vredna napona vseh sil, je naložena vsem, ki kakor koli sodelujejo pri novem gledališču, a tudi lepa in hvaležna; in zadoščenje za to delo nam bo vsem z občinstvom vred zavest, da smo zastavili svoje moči za nekaj važnega in nadvse koristnega.

Oton Župančič
Iz poslanice igralcem 1945

1945 - 1950

30. maja je poteklo pet let, ko so se prvič po osvoboditvi sestali celjski gledališčniki odločeni, da tudi z odra, z besedo in kretnjo izpričajo, da nismo s svojo osvobodilno borbo samo razbili in uničili razdiralne sile fašističnega okupatorja, ampak smo v tej borbi ustvarili tudi pogoje, ki za zmeraj izključujejo ponovno oživitev njegove fašistične mentalitete; da izpričajo da je življenje našega naroda napolnil žar tiste kulturne ideje, ki ustreza tradicijam vse naše kulturne tvornosti in ki bo te tradicije razvijala še dalje glede na obseg in vsebino. Čez dober mesec nato — namreč 8. julija — je celjska kulturna kronika ob uprizoritvi Borovih Raztrgancev že zabeležila prvo predstavo teh gledališčnikov po osvoboditvi. Prerajena in pomlajena, od mrtvih vstala beseda našega ljudstva, njegovega pisatelja in njegovega gledališkega amaterja sicer ni izzvenela raz oder našega »pravega« gledališča, ker ga je okupator razdejal, zato pa ni izzvenela nič manj prodorno in veličastno raz kolikor toliko uporaben oder bivšega Narodnega doma. Tem lepše in častnejše! Saj je ta nekdanji narodni hram, ki mu sicer niti okupator, niti bombe niso prizanesle, predstavljal dovolj časten spomenik prvih naših samostojnih kulturno-umetniških manifestacij, pričo naše borbe za narodno, kulturno in politično osvoboditev izza dobe, ko je še meščanstvo nastopalo kot slovenski narodni činitelj, ki se je vanj zateklo tudi pred kamenjem nemške falčinaže, katere sinovi so v času velike borbe za osvoboditev slovenskega naroda, novembra 1942., pljuvali na ustreljene in pretepe ne žrtve nemškega fašizma, izpostavljene pod zidovi Narodnega doma v javno zasramovanje.

Naš prvi gledališki kritik je predstavi priznal, da je bila na umetniški višini, da je bilo le tu in tam opaziti diletantizem, kar je ob dejstvu, da se velika večina nastopajočih ne bavi poklicno z gledališčem, popolnoma razumljivo, da je zato treba igralcem in režiji izreči vse priznanje in, ako bo gledališče nadaljevalo v tej smeri, da bo gotovo postalo močno kulturno žarišče in šola za naše ljudske odre.

Prepustimo kulturni zgodovini ocenitev ali je delo tega novega ljudskega odra nadkrililo delo prejšnjih celjskih odrov in ali je po petih letih dela zaslužilo povzdigo v poklicno gledališče, skratka ali so se predvidevanja našega prvega gledališkega recenzenta vsaj približala uresničenju. Vsekakor ne bo mogel nihče izpregledati dejstva, da je to iz partizanov, internirancev, preseljencev in domačinov sestavljeno gledališko družino prevevala taka razgledanost, zrelost in delavnost, da je že v svoji prvi sezoni 1945—1946 kot prva po osvoboditvi postavila na oder Cankarjeve Hlapce, Gogoljevega Revizorja in Kraigherjevo Školjko ter po petih letih kot stalno gledališče s svojim upravnim aparatom in tehničnim osebjem prirejalo 6 do 7 predstav v mesecu.

Ob spominu na prve nastope Ljudskega gledališča 1945 moremo tako po obliki njegovega dela, po njegovem sestavu, celo po njegovem repertoarju ter po pogojih v katerih je začelo, najti podobnost s partizanskim gledališčem, kakor ga poznamo po zapiskih v Slovenskem zborniku. Ne moremo si tedaj, da ne bi ob profesionalizaciji Ljudskega gledališča povzeli po teh zapiskih, da »bodo sodili o naš kakor o tistih sinovih iz svetopisemske parabole, ki jim je oče velel izkopati zaklad v vinogradu. Zaklada ni bilo, toda vinograd je bil prekopan — in trte so obrodile.«

V pozdrav...

Kdo se ne bi rad spominjal velikega trenutka, ko se je v zgodovini slovenskega gledališča po tolikem času molka na našem odru zopet oglasila slovenska beseda in ko se je slovenskemu občinstvu 8. julija 1945 z Borovimi »Raztrganci« predstavil nov kolektiv bodočega celjskega gledališča. Se danes se živo spominjam nečesa, kar nisem niti prej, niti pozneje nikoli občutil: neka napetost je bila v nas vseh, napetost ki je krožila z odra v dvorano ter se zopet vračala na oder. Morda običajna teaterska trema ali celo strah pred novo publiko? Mislim, da niti eno, niti drugo ne more biti prav. Vse te občutke bi lahko primerjali edinole s trenutkom, ko se poraja nekaj novega, ko se prvič po veliki prelomnici srečata nov gledališki ustvarjalec in novo bolj kritično gledališko občinstvo, oba najvažnejša faktorja vsake gledališke kulture.

Saj to ni bila navadna gledališka predstava h kateri greš kot gledalec s sigurnim občutkom, češ saj poznam igralce — ta je dober, oni slab, predstava je najbrže dobro ali manj dobro pripravljena. Ne, na ta dan so bile v nas na odru uprte željne oči novega obiskovalca in mi smo plaho tipali do njihovih sro in bolj kot kedaj skušali prisluhiniti njihovemu razpoloženju. Ali smo našli pot do tja? Ali smo uspeli razrušiti pregrado od odrske odprtine v dvorano? Mislim, da je viharno odobravanje po prvem dejanju lahko porok za to, da smo našo pot pravilno usmerili. V tem občutju se je končala predstava, ki predstavlja mejnik in obenem prvi kamen k novi gledališki kulturi. Vsi smo čutili, da je storjen važen korak, ki nikakor ne more pomeniti kakšen višek, temveč, da je treba s trdnim delom dozidati to, kar je danes že doseženo, ustvaritev novega gledališkega kolektiva poklicnega celjskega gledališča.

Ko pišem te bežne spomine, za katere je moje pero mnogo preslabotno, da bi moglo razodeti vse to, čemur pravimo najiskrenejša požrtvovalnost vseh mojih sodelavcev ob tem prvem koraku, se moram vendarle spomniti na to, na kar se gledališki človek vedno rad spominja tudi daleč nazaj, če je bilo seveda dobro: na ustvarjalni kontakt s svojimi sodelavci. Ko obračam svojo notranjo pozornost nazaj na tiste prve »krvave« skušnje, ko smo iskali drug drugega, ko ste Grobelnik, Mirnik in Štefka in vsi drugi skušali dati najpopolnejšo obliko moji skromni zamisli, ko sem sam, nov človek med vami skušal predreti v vašo notranjost in odkriti vse otočke, kjer bi lahko prižgal plamen notranjega navdušenja, se mi zdi, da je bila to vendarle najtežja, a tudi najlepša faza v mojem gledališkem ustvarjanju. Nov ansambl se ustvarja, mladi prihajajo h gledališču, tudi stare »gade« je primamilo in v prvem hipu so postali naši. Delo nas je zedinilo v nerazdružljivo celoto, nesebično pomaga starejši igralec mlajšemu preko nevarnih čeri, že je tu električar Florjančič, ki bo pomagal in kiparja Lanc in Zelenko sta prva tehnična strokovnjaka mladega podjetja. Tako se je začela množiti družina, ki danes ni velika, a tem pomembnejša, ker kronološko zaključuje fazo res uspešnega dela in truda za slovensko kulturo. Celjskemu kolektivu k temu jubileju iskreno čestitam.

Vaš Leskovšek Hinko,
režiser Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani

OD AMATERSKEGA DO POKLICNEGA GLEDALIŠČA

V zgodovini celjskega gledališkega življenja bo sezona 1949-50 vse-kakor zavzemala važno mesto, ne toliko zaradi umetniškega nivoa, ki ga je v tej sezoni gledališče morda doseglo, kolikor zaradi notranje reorganizacije, ki je končno privedla do tega, da postane celjsko gledališče v sezoni 1950-51 poklicno gledališče.

Pred sto leti je celjski tiskarnar Jeretin s svojo amatersko skupino postavil prvi temeljni kamen bodočemu slovenskemu gledališču v Celju. V takratnem nemškutarskem mestu, v katerem so gospodarili črno-rumeni avstrijsko-nemški priganjači in njihove meščansko-obrtniške oprode, je zbral peščico ljubiteljev slovenske odrske besede in vprizoril 16. septembra 1849 v mestnem gledališču Linhartovo »Županovo Micko«.

Letos smo proslavili ta zgodovinski jubilej. Lahko trdimo, da je proslava te stoletnice vzbudila v vsej Sloveniji veliko zanimanje in da je prav stoletnica prve slovenske gledališke predstave v Celju dala povod, da so merodajni faktorji pričeli resno razmišljati o profesionalizaciji Ljudskega gledališča v Celju.

Ko smo na poslopju starega mestnega gledališča vzdicali ploščo v spomin Jeretinovemu revolucionarnemu kulturno-političnemu delu, so bili pri slavnostnem aktu odkritja zbrani zastopniki vseh lokalnih političnih in kulturnih forumov, zastopano je bilo ministrstvo za znanost in kulturo LRS, prisotni so bili zastopniki IO Ljudske prosvete Slovenije, prisoten je bil upravnik Slovenskega narodnega gledališča, pisatelj Juš Kozak, prisotni so bili zastopniki vseh množičnih organizacij. Pred tem forumom smo si vsi skupaj zadali nalogo, da hočemo in bomo uresničili dvoje: prvič, da v tekoči sezoni pripravimo vse potrebno, da postane Ljudsko gledališče poklicno gledališče in drugič, da pokrenemo vse, da na pol porušeno poslopje mestnega gledališča, ki že pet let iz dneva v dan v sramoto nas vseh propada, čimprej restavriramo v toliko, da bo moglo služiti svojemu namenu.

Prvi del naloge, ki smo si jo postavili, se bo s koncem letošnje sezone uresničil.

Reči moramo, da je lokalna oblast v teku letošnje sezone pokazala mnogo smisla in uvidevnosti in priznala nujnost profesionalizacije gledališča. Imenovala je poklicno gledališko upravo in prevzela gledališče v svoj letni proračun. S tem je postalo gledališče proračunska ustanova in uprava se je mogla lotiti prve faze profesionalizacije.

Vsa leta pred letošnjo sezono so vsi igralci nastopali brezplačno. Imamo v našem ansamblu še danes člane in članice, ki so nastopali kot igralci pri slovenskih predstavah v Celju že 1. 1918 eden izmed njih celo že 1. 1906 — ves čas brez vsakega honorarja, iz same ljubezni do gledališča, često v osebno gmotno škodo, žrtvujoč ves svoj prosti čas izven rednega poklica gledališču. Pri tem so bili čestokrat izpostavljeni v zahvalo za svoje nesebično kulturno-prosvetno delovanje omalovaževanju, dostikrat tudi surovim napadom od strani različnih merodajnih in nemerodajnih krogov. Še ni dolgo tega, ko smo morali ob priliki na pol uradnih razgovorov, ko je šlo za priznanje prostovoljno opravljenih ur pri

gledališču, poslušati ogorčene proteste proti našim zahtevam. Kako moremo zahtevati, da bi se ure, ki jih opravljajo gledališki amaterji v svojem prostem času pri gledališču (ki pač ni tako važno kot je fizično delo s krampom in sekiro), šteje v isto kategorijo, ki je priznana telesnemu delu. Treba je bilo mnogo vztrajnosti, samozatajevanja, dostikrat tudi osebnega ponižanja, da smo končno priborili svojemu nesebičnemu kulturno prosvetnemu delu zaslužen priznanje.

Kakor že omenjeno, je lokalna ljudska oblast v teku letošnje sezone docela spremenila svoje prejšnje stališče do Ljudskega gledališča in mu v okviru svoje finančne zmogljivosti nudila kot najvažnejšemu celjskemu kulturnemu zavodu vso pomoč in podporo. Tako je mogla gledališka uprava pričeti z mnogimi reformami, ki so bile doslej neizvedljive. Preuredila je oder tako, da se na njem danes lahko vprizarjajo tudi najzahtevnejša dela. Predstave je pričela opremljati z doma izdelano scenerijo po načrtih strokovnjakov, kar je za umetniški uspeh vprizoritve zelo važna zadeva. Novost letošnje sezone je tudi to, da smo prvič v zgodovini domačega gledališča pričeli izdelovati gledališke kostume doma; tako so bili n. pr. »Krajski komedijanti« opremljeni s kostumi, ki so bili vsi izdelani v Celju. Tako pridobiva gledališče od predstavo do predstave vedno več kuliserije, kostumov, pohištva, rekvizitov, električnega materiala itd. S tem stalnim naraščanjem gledališkega fonda pa pridemo do novega problema. Za shrambo tega stalno naraščajočega odrskega materiala so nujno potrebni prostori, ki jih v hiši, kjer se gledališče danes nahaja, nimamo. Iz te velike zadrege nam je zaenkrat pomagalo naše poverjeništvu za lokalno industrijo, ki nam je odstopilo del svojega skladišča v bivšem Rakuševem magazinu. Toda s tem problem še nikakor ni rešen in ne bo rešen prej, dokler ne bo obnovljeno poslopje mestnega gledališča. Postopoma bo treba misliti tudi na prostore lastnih delavnic: mizarstva, slikarstva, krojaštva, tapetništva itd. Vse to so problemi, ki so nujno povezani z ustanovitvijo poklicnega gledališča.

Drugo važno vprašanje, ki ga je treba s profesionalizacijo igralskega osebja nujno rešiti, je tehnično in administrativno osebje. Brez stalnega tehničnega (odrski mojster, odrski delavci in električar) ter administrativnega osebja (ekonom, blagajnik, administrator), je redno delovanje gledališča nemogoče. Doslej so vseh pet let obstoja Ljudskega gledališča opravljali tehnična odrska dela delavci, ki so vršili ta posel izven svojih poklicev v prostem času. Za to delo jih je gledališče plačevalo po urah opravljenega dela. Do letošnje sezone je bilo to edino osebje pri gledališču, ki je bilo plačano, vsi drugi t. j. administrativno in igralsko osebje, pa je vsa leta delalo brezplačno. Tudi v tem oziru smo s pričetkom letošnje sezone nastopili novo pot, kar je pomenilo prvi korak k poklicnemu gledališču.

Doslej so tisti, ki so s svojim prostovoljnim delom sploh omogočali gledališke predstave v Celju in z žrtvovanjem vsega svojega prostega časa ustvarili kulturni zavod, ki si je pridobil sloves najboljšega amaterskega gledališča v Sloveniji, delovali popolnoma brezplačno. Tisti, torej, ki so gledališču pribavljali denarna sredstva, niso prejeli nikakega honorarja.

S tem, da smo postali proračunska ustanova MLO, nam je bilo omogočeno, da prvič v zgodovini celjskega gledališča tudi igralci dobivajo za svoje delo skromne honorarje, katerih višina se ravna po umetniškem

podajanju posameznih vlog. Tako smo postali letošnjo sezono napol poklicno gledališče. Ker pa more gledališče vršiti v današnji dobi svojo važno kulturno-politično poslanstvo tako kot to zahteva socialistična ureditev naše države le tedaj, če je gledališki igralec samo igralec in posveča igralskemu poklicu vso svojo ljubezen in vse svoje možnosti, je nujno, da postane gledališče v tako važnem industrijskem centru kot je Celje, poklicno gledališče. Z mnogo truda in neprestanega prepričevanja pri lokalnih in nadrejenih forumih nam je končno uspelo, da so vsi merodajni faktorji uvideli, da je v Celju poklicno gledališče nujna kulturno-politična potreba. MLO je zaginiral finančna sredstva ter sklenil, da se s prihodnjo sezono odpre poklicno mestno gledališče. To je najlepše priznanje požrtvovalnemu delovanju dosedanjega Ljudskega gledališča ob njegovih petletnici. Pri tej priliki pa ne smemo pozabiti na vse napore in veliko kulturno delo, ki so ga opravile prejšnje generacije v Celju od Janeza Jerčina dalje preko čitalniške dobe v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, preko dobe, ko je postavljajal nepozabni Rafko Salmič s svojo idealno diletantsko gardo temelje poznejšemu »Dramatičnemu društvu«, preko dobe po razpadu avstro-ogrške monarhije, ko sta Stanko Gradišnik in Adolf Pfeifer z neslutnim elanom pričela dvigati umetniški nivo amaterskega udejstvovanja, preko dobe, ko so poskušali pred tridesetimi leti Skrbinšek Milan, Rado Zeleznik, Hinko Nučič, Valo Bratina, Vekoslav Janko in Milan Košič ustvariti v Celju pravi teater — pa do ustanovitve Ljudskega gledališča pred petimi leti, ko je naše delovno ljudstvo prevzelo oblast. Brez revolucionarnega, požrtvovalnega, nesebičnega dela prejšnjih gledaliških generacij tudi današnji uspehi celjskega gledališča ne bi bili takšni kot so.

Ena sama zadeva pa je, ki nam greni ponosno zavest, da smo ob petletnici našega gledališča lahko zadovoljni z doseženimi uspehi, to je žalostno in sramotno dejstvo, da se obnova poslopja mestnega gledališča še danes ne premakne z mrtve tčke. Morda bodo vsaj zdaj merodajni činitelji uvideli, da Celje mora imeti, če ima že poklicno gledališče, tudi svoje gledališko poslopje. Zalostno bi bilo, da bi moralo celjsko poklicno gledališče odpreti svojo prvo sezono v kino dvorani, ne pa v poslopju, ki bi bilo, če se obnovi po razpoložljivih načrtih, najlepše gledališče v Sloveniji.

REVIJA CELJSKIH GLEDALIŠČNIKOV

Što let in več je izginilo v prahu rušecih se dob, odkar je Celje »pervokrat, kar svet stoji, slovensko igro v svojim gledišu vidilo«.

Pet let pa je minulo odkar je zaživelo celjsko gledališče novo življenje. Novo zato, ker sta bila namen in naloga gledališča jasno določena, novo pa tudi zato, ker se je razvijalo v novih družbenih pogojih. Ti pogoji so različne narave, različnega pomena in brez dvoma v mnogočem odločajo o razvoju gledališča, kjer koli in kadar koli. Toda mimo vseh teh objektivnih pogojev je človek tisti, ki je najvažnejši. Gledališki kolektiv, od prvega režiserja in prvega igralca do zadnjega statista in člana pomožnega osebja, je tisti, ki v prvi vrsti dviga ali niža umetniško raven gledališča.

Spregovorim naj nekaj besed o celjskem gledališkem kolektivu. Ni ravno sezona za časnikarske razgovore. Živimo v istem mestu, a če se ne srečujemo po potih, ki drže od opravka do opravka, se tudi težko pogovorimo. Oni kakor mi hodimo v službo, na konference in seje, seveda tudi sestanke in tečaje; vsi pišemo referate in slonimo nad statistikami; predavamo ali predavanja poslušamo; diskutiramo ali pri diskusiji molčimo, da »devetim odgovorimo«; vsi smo člani tega ali onega društva, morda celo odborniki; vsi živimo za kulturne in prosvetne dobrine, toda žal, dnevno hodimo mimo svojih knjižnic, ali knjižnih polic, ne da bi imeli vsaj štiri do pet ur miru za pogovor — globoko v tresorju človeškega duha v mrgolenju ljubih, preljubih grafičnih znakov, ki jim pravimo črke. Tako je, a čutimo se vendarle, vse nas veže skupno prizadevanje, ena nam je srce oklepajoča in razjedajoča skupna želja, da bi celjski Taliji sezidali čim lepši dom; pa če je to preveč drzna želja, da bi se v najetem prostoru čim bolje počutila.

Tu je najprej senor, upravnik, režiser in igralec **Fedor Gradišnik**, ki je popustil službo Eskulapu in Merkurju ter se ves z vsemi svojimi življenjskimi in umetniškimi izkušnjami podal na strme, skalnate, sem in tja še ne izkrčene stepe »celjskega« Parnasa. Vsi poznamo njegovo gledališko delo, ki traja že 40 let in več. Nikoli ga ni zapustil sveti ogenj, ki v njem oblikuje vrsto podob. Igral je celo vrsto vlog, med drugimi tudi Othella. O njegovem Othellu še danes govore ljudje, da bi bil kos najmočnejšim poklicnim igralcem. Slišal sem o njegovem literarnem delu, spominjam se ga izpred vojne kot političnega delavca v taboru, ki je zrušil Stojadinovičev režim, še bolj pa kot kulturnega človeka, »lepo-dušnega« bibliofila in ljubitelja umetnosti. Po osvoboditvi, ko se je vrnil iz pregnanstva, je v celjskem gledališču zrežiral skoraj vsega Cankarja in v vseh predstavah tudi igral. Bil je Kantor, dr. Grozd, Konkordat ...; režiral je Kraigherjevo »Školjko« in v njej igral glavno moško vlogo. Režiral je Kreftove »Celjske grofe« in »Kreature«. V »Celjskih grofih« je igral Hermana, a kdo bi našteval. Kritika je povsod povdarila njegovo gledališko rutino in globoko razumevanje vlog. S svojim resnim oblikovanjem vlog je brezdomno vplival na mlajše igralce. Pri Schillerju je pokazal, kako važna je skrbna izdelanost majhnih vlog, kar se po navadi pri provincialnih gledališčih najtežje doseže.

Brez **Grobelnika** si zadnjih pet let našega gledališča ne moremo misliti. Vsi se ga še spominjamo kot Osipa v »Revizorju«, kjer je začel

nekam negotovo, potem pa od vloge do vloge rasel v solidnega karakternega igralca. Njegov Martinek Spak, Ščuka, Sviliĝoj, Tresoglav, Miklov Marko in vrsta drugih vlog priĉajo o njegovem velikem obsegu, o njegovem studiju in domiselnosti. Zadnji, najveĉji uspeh je dosegel z Linhartom v »Krajskih komedijantih«. Tu je pokazal vse svoje dobre strani; predvsem izredno izbrušen ĉut odgovornosti do teksta, notranji sluh za besedo, igralsko kulturo, ki je nedvomno rezultat resnega dela in ne samo talenta, ki se je našel na pravem mestu. Da urejuje Gledališki list, da je »rojen« žurnalist in da je zaposlen na trgovski šoli, to skoro ne smemo zapisati. Kajti služba umetnosti terja neko osnovno zbranost. Grobelnik jo nadomešĉa z jurišem na svoje živce, ki so trenutno v najboljših letih. Naj vzdrže do konca!

Mojster **Golob** se mi zdi kakor stari rimski bog Janus. En obraz ima obrnjen zdaj z veselo zdaj z žalostno masko v avditorij. To je Golob igralec. Drug obraz pa ima z eno samo — skrbno — masko obrnjen v naša podjetja, ki se v njih delajo kulise. Kot igralec že dalj časa ni nastopil, vsi pa se spominjamo njegovih vlog, njegovega sočnega patosa, ki vre iz njega s sonornim, zavidanja vrednim basom. Golob predstavlja lep kos predvojnega in povojnega gledališkega življenja, zdaj pa ima pred seboj specialno odgovornost: kako vzpostaviti ali vsaj zajamčiti policnemu gledališču potrebne tehniĉne objekte.

Z obema nogama stoji v gledališču **Zorko**, ki ga poznamo kot režiserja in igralca. Kot igralec je sodeloval v različnih manjših in srednjih vlogah in povsod razodeval resniĉno prizadevanje za premišljen igralski izraz. Kot režiser je nastopil s Shawom in Pucovo, kar je oboje teško, a je dosegel zadovoljiv uspeh. Zadnje leto je imel priložnost studirati režijo v Ljubljani pri režiserjih SNG Žižku in dr. Gavelli.

Močan igralec je **Mirnik**. Odlikuje ga izvornost in vestnost, s katero oblikuje različne znaĉaje. Kljub veliki poslovni zaposlenosti je v gledališču zmerom na mestu. Vesten gledališki delavec je **Kotnik**, ki je nastopal zadnja leta v vrsti manjših vlog, pomagal pa je tudi pri organizacijskih zadevah gledališĉa. Med mlajšimi igralci je najvidnejši **Gombaĉ**. Zrasel je iz mitingov, kjer je presenetil z blešĉeĉo, občuteno recitacijo, nato pa se je uveljavil v Kadivcu, v Davorinu, s profesorjem v Teški uri, v Ferdinandu in v drugih vlogah. On je brez dvoma talent, ki ne sme opustiti gledališkega študija in upajmo, da ga ne bo, saj z odliko dovršuje višjo večerno gimnazijo.

Med igralkami omenimo **Sadarjevo** in **Golobovo**, s katerima je združeno predvojno celjsko gledališĉe. Sadarjeva ima najveĉ predstav za seboj. Ima visoko igralsko kulturo pa tudi trden režiserski prijem. Po vojni v gledališču z režijo ni nastopila, paĉ pa budi veselje do odra pri naših najmlajših. Golobova po vojni žal ni dosti nastopala, je pa v Grudnovki pokazala svoje odlične igralske sposobnosti. Enako lahko reĉemo o **Freĉetovi**, ki je do nedavna nastopala skoro v vseh pomembnejših predstavah v našem gledališču. Posebno uspele so njene komiĉne vloge. Kot funkcionarju Ljudske prosvete v Celju, ji je pripadla ĉastna naloga, organizirati profesionalno gledališĉe. Častna pa teška in odgovorna! Med mlajšimi igralkami je umetniško najmoĉnejša **Bogdana Vreĉkova**, ki je z vsemi svojimi vlogami žela pri publiku in kritiki nedeljeno priznanje.

Niso to vsi, na katerih sloni življenje našega gledališĉa. Tu so še marljivi in solidni igralci kakor **Švegl**, skoraj nenadomestljivi **Sedej**, pa temperamentna **Zora Červinkova**, **Smreĉnik**, **Burdych** in drugi. Še mnogo jih je, ki jih občinstvo še manj vidi kot te, ki sem jih omenil. Vsi bi

zaslužili, da bi se jih spomnil ob jubileju. Saj je pri gledališču toliko skritega, od nikoder uvaževanega dela, kakor pri malokateri drugi človeški dejavnosti. Pa saj ni čudno: v teatru je treba oživljati ne samo mrtve osebe, marveč ves njihov življenjski okvir. In vrsta tistih, ki posredujejo to oživljanje, se ne prikaže ne na odru, ne kje drugod. Prav zato pa je treba za gledališče posebnega razumevanja.

Gledališke izkušnje in član našega kolektiva moremo zaslediti tudi na številnih stalnih sindikalnih in drugih odrih širom naše ožje domovine, kamor so ga prenesli naši bivši člani, ki so baš v celjskem gledališču ali svojo gledališko pot nastopili, ali pa so se v njegovem krogu prav razživeli.

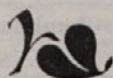
Najvidnejšo vlogo ima in največ uspehov žanje režiser Jože Tomazič, sedaj režiser v jeseniškem gledališču. Vrsti uspešnih režij v Celju, je dodal vrsto črnomeljских za časa njegovega krajšega zadrževanja v Crnomlju in končno vrsto jeseniških, med katerimi beleži tudi režijo »Romea in Julije«.

Režiser našega »Revizorja« in »Triglavske bajke« Milan Stante dela na ljubljanskih sindikalnih odrih, predvsem pa ga Akademija za igralsko umetnost šteje med svoje najboljše slušatelje.

V igralski skupini SKUD »Tine Rožanc« se nahajata naša bivša sodelavca Mario Šubic in Slavko Blagotinšek, ki sta se izkazala zlasti v Golievem »Jurčku«, Šubic pa zadnji čas še posebej s samostojno režijo Kozakovega »Profesorja Klepca« v MKUD »Vinko Košak« na ljubljanski Delovodski šoli. Kakor poroča ljubljanska kritika, mu je režija zadovoljivo uspela.

Daljše razmišljanje o tovariših in tovarišicah, ki so delali med nami, osvežuje še vprašanje, kaj delajo drugi, n.pr. Velušček, Cigoj, Čuk in še kdo? Če delajo vsaj toliko, kolikor so za svoje stvaritve na celjskem odru, jih lahko zavidamo vsakemu odru.

Kadar se veselimo uspehov njih, ki so nas zapustili, a so ostali naši, pa objokujemo igralca, ki ga pogrešamo že tri leta, pokojnega Stanka Perca, — in ga bomo pogrešali vedno.

V SEZONI 1945—1946 SO NA ODRU LJUDSKEGA GLEDALIŠČA

Zap. št. nastopili:	v vlogi:
1. Blagotinšek Slavko	Uhevjertov (Revizor) Okrajni načelnik (Mokrodolci)
2. Burdych Evgen	Župan (Hlapci)
3. Cigoj Janko	Sodnik (Kralj na Betajnovi) Ljapk'in-Tjapk'in (Revizor) Zdravnik (Hlapci) Lub'in (Školjka)
4. Cukala Marija	Siakova (Mokrodočci)
5. Črepinšek Štefka	Vida (Raztrganci) Franccka (Kralj na Betajnovi) Marja (Revizor)
6. Dečko Vera	Druga soseda (Raztrganci)
7. Drovenik Emerik	Počtar (Hlapci)
8. Frece Marica	Manica (Vdova Rošlinka) Minka (Hlapci) Trčkova (Mokrodolci) Zor Ema (Matura)
9. Golob Ana	Hana (Kralj na Betajnovi)
10. Gradišnik Fedor	Kantor (Kralj na Betajnovi) Jerman (Hlapci) Tonin (Školjka)
11. Grobelnik Gustav	Dr. Mrož (Raztrganci) Bernot (Kralj na Betajnovi) Gašper (Vdova Rošlinka) Čubukov (Snubač) Osip (Revizor) Hvastja (Hlapci) Pešec (Mokrodočci) Vrtač (Matura)
12. Hajsinger Fani	Jermanova mati (Hlapci)
13. Herman Vinko	Zemljanika (Revizor)
14. Horvat Bojan	Tičar (Mokrodolci)
15. Jesenko Boža	Malijeva (Matura)
16. Jesenko Majda	Voglarjeva (Matura)
17. Jovan Franc	Črešnik (Raztrganci)
18. Jurman Marija	Geni (Hlapci) Strelovka (Školjka)
19. Klezin Marjanca	Lenka (Raztrganci)
20. Kocjan Darinka	Kolarjeva (Matura)

21. Kotnik Bogo	Lukič (Revizor)
22. Krašovec Milan	Tinče (Vdova Rošlinka) Miška (Revizor)
23. Leskovšek Hinko	Ferlež (Raztrganci)
24. Lipovšek Vera	Gizela (Mokrodolci)
25. Maček Anja	Prva soseda (Raztrganci) Lužarica (Kralj na Betajnovi) Tončka (Vdova Rošlinka) Kmetica (Hlapci)
26. Majerič Odon	Brinšek (Mokrodolci) Štrk (Matura)
27. Mali Jožica	Rutarica (Raztrganci)
28. Mirnik Franc	Rutar (Raztrganci) Maks (Kralj na Betajnovi) Špekin (Revizor) Kalander (Hlapci) Maks (Školjka)
29. Modic Dušan	Natakar (Revizor) Šiška (Matura)
30. Perc Stanko	Krnec (Kralj na Betajnovi) Komar (Hlapci)
31. Petan Rudolf	Jernejc (Vdova Rošlinka)
32. Puncer Olga	Nina (Kralj na Betajnovi)
33. Rajh Helena	Rošlinka (Vdova Rošlinka) Kalandrova žena (Hlapci) Ema (Mokrodolci) Mozolje (Matura)
34. Rakuša Sonja	Ana (Revizor) Lojzka (Hlapci) Ema Zor (Matura) Pepina (Školjka)
35. Rakuša Tea	Natalija (Snubač) Lukičeva žena (Revizor) Anka (Hlapci) Olga (Školjka)
36. Ramšak Ivo	Hiebner (Revizor)
37. Sadar Angela	Ana Mate (Matura)
38. Sedej Avgust	Balantač (Vdova Rošlinka) Antonovič (Revizor) Župnik (Hlapci) Majnik (Mokrodolci) Toni (Matura) Podboj (Školjka)

39. Stante Milan	Mihol (Raztrganci) Lomov (Snubač) Hlestakov (Revizor)
40. Staut Srečko	Bobčinskij (Revizor) Pisec (Hlapci) Guštin (Mokrodolci)
41. Škof Milan	Arnejšek (Mokrodolci) Vidovič (Matura)
42. Švegl Štefan	Kogej (Mokrodolci) Dvornik (Matura)
43. Šubič Mario	Kantorjev oskrbnik (Kralj na Betajnovi) Trgovec (Revizor) Ogrič (Mokrodolci)
44. Tkalčič Herman	Stražnik (Revizor)
45. Tomažič Jože	Rožmanov Janez (Vdova Rošlinka) Bernot (Kralj na Betajnovi) Čurič (Mokrodolci) Čebula (Matura)
46. Velušček Ciril	Župnik (Kralj na Betajnovi) Nadučitelj (Hlapci)
47. Vrabl Tone	Adjunkt (Kralj na Betajnovi) Krčmar (Hlapci)
48. Vrečko Bogdana	Lenka (Mokrodolci) Slaparjeva (Matura)
49. Zemljič Branko	Nace (Hlapci)
50. Žekar Miha	Dobčinskij (Revizor)

POZABLJENA PETDESETLETNICA

(Prvo gostovanje slovenske opere ljubljanskega deželnega gledališča v Celju leta 1897.)

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je razvoj slovenskega narodnega življenja postavil v ospredje mesto Celje, tedaj še majhno mesto, ki je veljalo na zunaj kot nemško mesto. Uradna statistika je leta 1890 našela v Celju 6264 prebivalcev, od tega 4452 z nemškim, samo 1577 pa s slovenskim »občevalnim« jezikom.

Ko je leta 1891 začel izdajati v Celju Dragotin Hribar s podporo rodoljubov list »Domovina«, po dolgem času zopet slovenski list v Celju,, je moral takoj ugotoviti, da »v Celji nas čaka še veliko dela. Tukaj se Slovincem še kaj čudno godi... V bodoče se bodo že razmere izboljšale, kajti začeli bomo tudi mi celjsko ljudstvo podučevati in mu kazati, da je ono slovenskega rodu, da se od Slovencev živi, da slovenščino tudi dejansko vsak dan rabi; naj se torej nihče slovenščine, svojega mate-rinskega jezika ne sramuje; ampak očitno naj pripozna svoj jezik, svojo mater, svojo narodnost. Sčasoma bode že celjsko prebivalstvo postalo značajno in neupogljivo...« Program, ki so si ga začrtali rodoljubi v tem svojem glasilu, je bil: »Celje je bilo od nekdanj slovensko selo; vse, kar se je tu preveč po nemško širilo, bilo je tuje, prisiljeno, nenaravno. Celje mora zopet slovensko postati.«

Pionirsko delo Hribarjevo, ki ga je začel ob sodelovanju zavednih Slovencev na Spodnjem Štajerskem v Celju, je sčasoma zadobilo ob razvoju političnega življenja v Avstriji določnejše oblike, ki so se spočetka pokazale v živahnem društvenem življenju v Celju. Leta 1862 ustanovljeni čitalnici so se kmalu pridružila nova društva: Kat. podporno društvo, društvo Sokol, slovensko obrtniško društvo, predvsem pa leta 1895 ustanovljeno Celjsko pevsko društvo.

Nezadržen pritisk slovenskih množic iz bližnje in daljne celjske okolice — v celjskem okrajnem glavarstvu tistega časa je bilo čez 120.000 Slovencev, ki jih je skušalo s pomočjo državnega upravnega in policijskega aparata ustrahovati kakih 8000 Nemcev s celjsko nemškutarijo vred — in razvoj društvenega življenja v času treh let narodne prebujе je povzročil, da je postalo Celje središče vseh Slovencev na spodnjem Štajerskem (nove železniške zveze so ga še bolj povežale z okolico) in z zanosom je zato mogel Hribar v »Domovini« napisati, da »kmalo se bode prerokovanje pokojnega Slomška izpolnilo, ko je rekel, da Celje v petdesetih letih slovensko mesto postane.«

Zahteva Slovencev po slovenski gimnaziji je v tistih letih razburkala vso slovensko javnost, razklala avstrijski parlament v dve močno si nasprotujoči skupini in hkrati postavila upravičene zahteve Slovencev pred vso avstrijsko javnost. Leta in leta se je obravnavala ta slovenska zahteva in zgodilo se je, da je ob njej morala demisionirati avstrijska vlada. Slovenci so ob vseh mogočih peripetijah tega vprašanja vztrajali in uspeli kljub onemoglemu besnenju nemških nasprotnikov.

Pri teh močnih političnih bojih se je razvijalo Celje tudi kulturno. Hribar je ustanovil v Celju tiskarno in založništvo, izdajal zbrane spise Jožeta Vošnjaka, Pavline Pajkove, svoj znani narodni koledar, katerega

prvi letnik je izdal že 1889 v Ljubljani, izdajal kot prilogo »Domovini« posebni list za obrtnike, takisto za kmetovalce itd. V času, ko se je začel pri nas literarni boj ob nastopajočem naturalizmu in slovenski moderni, je začel v celjskem listu objavljati svoje literarne prvence — Ksaver Meško.

Četudi se je v tistih letih izoblikovalo ob boju za narodni obstanek v Celju močno pokrajinsko kulturno središče, ostalo je še važno kulturno področje, ki se ga spočetka Celjani še niso mogli lotiti: Celje je pogrešalo slovenskih iger.

»Domovina« spremlja in svojih predalih kulturni napredek in razvoj v slovenski prestolnici Ljubljani in se brez pridržka priznava vodstvu Ljubljanec, od katere pričakuje v prvi vrsti podpore pri svojem kulturnem prizadevanju. Zato beleži vsak važnejši pojav v slovenskem gledališču, ki je leta 1892 dobilo v deželnem gledališču podlago za svoj prvi stalnejši razvoj. Toda vse beležke spremlja prav nič zakrita misel o pomanjkanju vsake sistematičnejše gojitve gledališkega življenja v Celju.

Ob eni takih beležk ugotovi prijatelj lista od Pohorja, da niso Slovenci v Celju igrali zadnjič v letu 1852, temveč 16. decembra 1866, ko so uprizorili igri »Bob iz Kranja« in »Le naravnost«: »Ni še torej celih 29 let od zadnje slovenske gledališke igrice v Celju.«

Tako je bilo v tem času gledališko udejstvovanje Celjanov prav borno. Kat. podporno društvo je s svojimi gojenci priredilo mogoče vsako leto po eno predstavo, bolj iz pedagoških in verskih razlogov kakor pa iz namena po gledališkem udejstvovanju. Takisto so ob raznih redkih priložnostih od časa do časa nastopili čitalnični diletantje.

Posebno pobudo je Celjanom tedaj dala Ljubljana z razvojem svojega gledališča in še posebej z uprizoritvijo izvorne lirčne opere slovenskega skladatelja Ipvaca »Teharski plemiči«, ki je doživela svojo krstno predstavo 10. decembra 1892 v ljubljanskem deželnem gledališču. Celjani so organizirali poseben gledališki vlak v Ljubljano, ki je na poti iz Maribora proti Ljubljani zbral okoli 350 Slovencev za obisk slovenske opere. Prišli so v Ljubljano navdušeno pozdravljeni 21. januarja 1893. Pozdravila jih je Ljubljana posebno slovesno in slavnostna številka »Slovenskega naroda« je še posebej poudarila pomen obiska: »Tisti dan, ko se je slovesno otvoril dom, kateri je zgradila dramatični umetnosti dežela kranjska, izražali smo nadejo, da bode postalo to ponosno poslopje kulturno torišče vseslovensko, da bode iz njega prodirala umetnost slovenska širom domovine slovenske. Naglašali smo tačas, da sega pomen slovenskega gledališča v beli Ljubljani v kulturnem pogledu daleč preko deželnih meja, da bode kulturnega napredka slovenskega v novem krasnem domu deležna vesolna Slovenija... Vaši so Teharji in vaš je Ipvac. V naši beli Ljubljani našla je vaša umetnost dostojno streho in zategadelj je naša Ljubljana tudi vaša, zategadelj pozdravljamo vas kot brate kot domačine, zategadelj radujemo se iz dna srca vašega poseta.«

Celjane je pozdravilo slovensko gledališče s posebnim zanosnim prologom pesnika Gestrina, ki ga je recitiral v gledališču pred predstavo Ignacij Borštnik. Prolog je izšel posebej natisnjen in okrašen s podobama skladatelja dr. Ipvaca in slovenskega deželnega gledališča.

Dasi so bili za slavnost prepovedani politični govori, je bil obisk slovenska manifestacija, ki je zapustila posebno pri Celjanih mogočen

vrtis. Navdušilo jih ni samo izvajano delo domačina, temveč jih je spodbudilo tudi na lastne možnosti uprizorjanje gledaliških predstav.

Morda so prav zato že v marcu 1893 sklenili uprizoriti na korist pogorelcem v St. Rupertu dve slovenski gledališki predstavi Zato* so prosili celjski mestni svet, da jim dovoli uprizoritev v celjskem mestnem gledališču. Toda celjski mestni svet je prošnjo z razžaljivim odlokom odbil, »češ da bi se nemški Celjani preveč razburili«.

Odbita prošnja je povzročila veliko nevoljo med Slovenci v Celju. Upravičeno so zato ugotavljali, da je »celjsko mestno gledališče sezidano na občinske stroške, ki so jih plačevali tudi Slovenci, in da imajo zato pravico zahtevati gledališče tudi za svoje predstave. V šestdesetih letih niso prirejali redno iger niti slovenskih niti nemških — toda slovenske igre so tedaj Slovenci prirejali pogosteje... Nasprotja s celjskimi Nemci in nemčurji so naraščala v taki meri, da je »Domovina« Slovence pozvala posebej: »Naše somišljenike pa opozarjamo, da se cgibljejo nemškega gledališča kakor gobavca...«

Značilno za takratne razmere je bilo, da so Slovenci zahajali v celjsko gledališče, ki je ob gostovanjih nemških gledaliških skupin nudilo malovredno gledališko blago. Zato je bil potreben tak poziv Slovincem, ki so bili iz dneva v dan v težjih političnih in narodnih borbah z Nemci. Borba se je morala prenesti tudi na kulturne zavode.

V letu 1895 so skušali Celjani prirediti gostovanje dramske skupine iz Ljubljane pod vodstvom tedanjega režiserja Aniča. Ali do tega gostovanja ni prišlo, ker je Anič zapustil ljubljansko gledališče. Ob istočasnem živahnem gledališkem delu Delavskega bralnega in pevskega društva v Mariboru, ki mu je bil predsednik Stefan Skrbinšek, oče slovenskih igralcev Milana in Vladimira, so se zganili tudi Celjani in uprizorili na Miklavževu 1895 pod okriljem Celjskega pevskega društva igro »Biaznica v prvem nadstropju«. »Domovina« je pozdravila ta nastop: »Vidi se, da imajo naši mladi igralci mnogo veselja in da tudi napredujejo od igre do igre, zato je gotovo, da bcdemo takrat, kadar se naša društva preselijo v krasne prostore Narodnega doma, imeli že prav izurjene moči na razpolago...«

Narodni dom, zidan po načrtih ing. Hraskega, je imel krasno dvorano, zidano prav za gledališke predstave. Dvorana je imela prostorno galerijo, lep, moderen oder in pododer ter okusne dekoracije. Dolga je bila 18 m, 10 in pol široka in 11 m visoka, oder pa je bil 6 metrov širok in 9 metrov globok. Jeseni 1896 je bil celjski Narodni dom dozidan.

Nekako ob istem času je v Celju gostovalo ljubljansko nemško gledališče s Schnitzlerjevo dramo »Ljubimkanje«, ki pa celjskih Slovencev ni zadovoljila, češ da je ta igra »vse drugo, samo umetna ne, predstava pa je bila igri primerna. In te igralce naj hodimo tudi mi Slovenci poslušat?«

Ti dve okolnosti so bržčas vzpodbudili Celjane na izredno zamisel: povabiti v Celje na gostovanje slovensko opero iz Ljubljane. Za tiste čase je bila misel dokaj drzna, saj je bila zvezana z izrednimi stroški — toda Celje je imelo svoj oder, imelo je v Celju in okolici svoje gledališko občinstvo, ki ga je bilo treba v narodnem čuvstvanju še bolj vzpodbuditi in mu pokazati slovensko opero kot največjo pridobitev Slovencev v tistem času. S posebnim poudarkom so javljali Celjanom.

da je znano, »da ljubljanska opera nadkriljuje graško... Celje pa sme ponosno biti, kar pred 10 leti nikdo še sanjal ni bil, da se bo de pela opera in to ena najlepših in najtežjih skladb — v slovenskem jeziku — v njega ozidju.«

Prireditelji tega podjetja so bili s celjske strani dr. Hinko Šuklje, dr. Vrečko in Dragotin Hribar. Prosilí so »Dramatično društvo« v Ljubljani, če bi bilo možno gostovanje slovenske opere v Celju. Tedanja intendant ljubljanskega gledališča sta na to prošnjo odpotovala v Celje in se tu dogovorila s prireditelji glede vseh posamičnosti. Tako se je zgodilo, da je dne 14. marca 1897 slovenska opera ljubljanskega deželnege gledališča gostovala prvič zunaj Ljubljane in to v mestu Celju.

Slovenska opera je bila po posameznih poizkusih operet in opernih odlomkov ustanovljena pravzaprav s sezono 1892/93, ko je bilo dozdano deželno gledališko poslopje v Ljubljani. Za seboj je imela delo štirih sezon, v katerih je uprizorila vrsto oper. Posebno je uspela z uprizoritvijo Ipavčevih »Teharskih plemičev«, Smetanove »Prodane neveste«, ki so jo do gostovanja v Celju uprizorili že petnajstkrat, Parmovim »Urhom, grofom celjskim«, Mascagnijevo »Cavallerio rusticano«, Verdijevim »Trubadurjem«, Foersterjevega »Gorenjskega slavčka« itd.

Prav v letu 1896 je doživela krizo v svojem vodstvu. Po nekaterih nesporazumih se je poslovil od nje njen dejanski ustanovitelj in vodja Fran Gerbič, ki se je po neuspehi uprizoritvi slovenske krstne predstave Smetanove opere »Poljub« 15. novembra 1894 začel odtegovati opernemu poslu in ni več našel v pogajanjih z odborom »Dramatičnega društva« v Ljubljani podstave, ki bi mu omogočila nadaljnje sodelovanje v slovenski operi. Vodstvo slovenske opere je za njim prevzel Čeh Hilarij Benišek.

V tem času je o slovenski operi napisal »Slovenski narod« naslednjo sodbo: »Naša opera je sedaj na taki umetniški stopnji, da se lahko primerja z vsako drugo v naši državi, izvzemši seveda dunajsko, peštansko in praško. Pred par leti, ko so se še pele revne operete kakor »Mesečnica«, »Vzbujeni lev« itd. si še misliti nismo upali, da dobimo kdaj opero, kaj šče opero, ki bi zamogla prirejati tako vzgledne predstave, kakršne so se priredile lani in letos. Veliko zaslug za prelepi razvoj naše opere si je pridobil kapelnik gosp. Benišek.«

Prireditelji gostovanja slovenske opere v Celju so se dogovorili, da bo slovenska opera nastopila z uprizoritvijo **Verdijeve opere »Rigoletto«**.

Ta opera je doživela slovensko krstno predstavo v Ljubljani dne 19. novembra 1896. Po sodbi gledališkega poročevalca v »Slovenskem narodu« je doživela velik uspeh: »Kakor povsod drugod je bil uspeh »Rigoletta« tudi v nas znamenit, da, uprav fenomenalen, kajti še pri nobeni operni predstavi ni bilo toli frenetičnega, iz oduševljenih src prihajajočega priznavanja osebju, kakor sinoči.«

Umevno zato, da je v Celju in vsej okolici gostovanje slovenske opere vzbudilo veliko pozornost. »Slovenski narod« je o tem poročal: »Ves slovenski Štajer je hipoma spoznal veliki kulturno-politični moment prvega gostovanja slovenske opere v Celju in povsod je zavladala velika radost, saj je prav to, da je gostovanje sploh mogoče, dokaz, kako lepo se je razvilo narodno življenje na Štajerskem. Sedeži v lepi dvorani »Narodnega doma« so že malone vsi razprodani. Oglasili so se obisko-

valci iz vseh krajev savinske doline, in iz drugih blizu Celja ležečih krajev, a tudi od drugod, iz Brežic, iz Konjic, da celo iz Maribora in iz Ljutomera, tako, da boše jutri v Celju pravi narodni praznik. Vojno ministerstvo je blagohotno dovolilo, da sme vojaška godba tudi pri tej predstavi, kakor navadno pri slovenskih predstavah v ljubljanskem gledališču, sodelovati pod vodstvom civilnega kapelnika. Umeje se obsebi, da se tudi Ljubljana močno zanima za gostovanje naše opere, toliko bolj, ker nastopijo v »Rigolettu« vse naše prve moči in kompletni moški zbor. Upamo, da se doseže tako velik moralen uspeh, da boše prvemu gostovanju moglo slediti še več drugih.«

Pri predstavi so bili še pred določeno uro napolnjeni vsi prostori do zadnjega kottička. Vsi niso niti dobili vstopnic. Vojvodo je pel Raškovič, Gildo Ševčikova, Rigoletta Noll, ki je opero režiral, posebno je ugajal kvartet v 4. dejanju, dirigiral je Benišek.

Kaj je pomenilo gostovanje za celjske Slovence? »Uspeh je bil velikanski... Nedelja ostane zgodovinsko pomenljiv dan za Celje in celjske Slovence. Pela se je prva opera v Celju v slovenskem jeziku. Kolikega kulturnega pomena je to za nas, čutijo oni, pred katerimi se je še pred par leti pljuvalo na cesti, če je slišala nemškutarska sodrga slovensko govornico... Vsi smo bili jedini: srečni Ljubljančani, ki imajo tako igralce, pevce in tako godbo...«

Toda ta dan v letu 1897 ni bil edini, ko so celjski Slovenci sprejeli Ljubljančane v svojem mestu. Že 9. maja istega leta so nastopili v celjskem »Narodnem domu« člani ljubljanskega dramskega osebja z večjim sporedom in dali Celjanom dve veseligr »Igra Pike« in »Krojač Pips« med opernimi arijami in komičnim nastopi. Nastopili so: Inemann, Inemannova, Lovšin, Perdan, Slavčeva, Podgrajski in Nigrinova.

Ko je bila 7. in 8. avgusta 1897 slovesna otvoritev »Narodnega doma« v Celju, so nastopili člani ljubljanskega dramskega osebja z igro Vrchlickega »V Diogenovem sodu«. Bila sta to razburljiva dneva za Celje in goste: pod varstvom vojaštva in žandarmerije so se smeli gibati v Celju, da bi jih ne napadla nemškutarska druhal. Prestali so preizkušnjo s Funtkovim slavnostnim prologom, — dasi po cenzuri okrnjenemu — ki se je končal: »Naprej, navzgor k prosveti in slobodi!«

Prvo gostovanje slovenske opere ni bilo pozabljeno. Že jeseni istega leta so sporočili Celjani svojo željo v Ljubljano, da bi opera gostovala s »Trubadurjem«. Prvotno so nameravali, naj bi opera gostovala s »Trubadurjem«. Toda iz raznih vzrokov je bila uprizorjena dne 6. januarja 1898 **Verdijeva opera »Traviata«**, katere slovenska krstna predstava je bila v Ljubljani 29. oktobra 1897. Peli so: Violeta Ševčikova, Alfreda Raškovič, starega Germona Noll. Predstava je bila prav dobro obiskana in je dosegla velik umetniški in materialni uspeh. Občinstvo je bilo navdušeno in je sodelujoče osebje odlikovalo z laskavimi izrazi priznanja.

Ti prvi gostovanji slovenske opere sta zapustili v Celju mogočen in nepozaben vtisk. Tudi po prvi svetovni vojni je slovenska opera nekajkrat gostovala v Celju. Naj omenim, da bi imele biti še 4. aprila 1941 gostovanje v Celju, ki pa je bilo zaradi napetega položaja pred vojno odpovedano.

Toda pred petdesetimi leti bi si nihče ne mogel misliti, da bodo mogli Celjani kedaj vrniti obisk slovenske opere v letih 1897 in 1898. In vendar se je zgodilo, četudi v skromnejšem obsegu. Ko je po prvi

svetovni vojni Združenje gledaliških igralcev prevzelo skrb za celjsko gledališče, je s celjskimi domačimi diletanti naštudiralo dve operi: Hervejevo »Mam'zelle Nitouche« in Bertejevo »Pri treh mladenkah« v Jermanovem prevodu. Režiral je Janko, dirigiral Sancin. S tema dvema operetama so celjski diletanti gostovali v ljubljanski operi 25. in 26. maja 1924. Bržčas se ni nihče spomnil, da so prišli vrnit obisk slovenske opere v letih 1897 in 1898 v Celju...

Ko je pred več kot petdesetimi leti »Domovina« razpravljala o tem, da Slovenci niso mogli doseči zedinjene Slovenje kot političnega faktorja, je zaključila: »ustvarimo vsaj duševno in kulturno Slovenijo«. Končajmo to bežno spominsko skico z ugotovitvijo, da je pri tem Celje resnično z uspehom sodelovalo.

PREGLED V SEZONI 1945-46 PREDVAJANIH DEL:

Zap. št.	Naslov dela	Avtor Prevajalec	Režiser Inscenator	Število predstav			Opomba
				doma	gospo- vnuja	skupaj	
1.	Raztrganci	Vlad. Pavšič-Bor	Hinko Leskovšek Karl Zelenko	5	3	8	Prva predstava po osvoboditvi 8. julija 1945.
2.	Slovenska pesem	Karl Destovnik- Kajuh	Hinko Leskovšek Karl Zelenko	1	—	1	Masovni scensko-recitacijski naslop
3.	Kralj na Betajnovi	Ivan Cankar	Fedor Gradišnik Karl Zelenko	5	2	7	Predstava v okviru I. Tedna ljudske kulture od 9.—16. 9. 1945.
4.	Živa kri	Lanc Aladin	Milan Stante Karl Zelenko	1	—	1	Montaža z glasbeno spremljavo (Dušan Sancin) izvedena na ru- ševinah Narodnega doma v okviru I. Tedna ljudske kulture
5.	Vdova Rošinka	Cvetko Golar	Jože Tomažič	4	7	11	
6.	Snubač	Anton P. Čehov Mile Klopčič	Milan Stante	—	3	3	
7.	Revizor	Nikolaj V. Gogolj Ivan Prijatelj	Milan Stante	3	2	5	
8.	Hlapeci	Ivan Cankar	Fedor Gradišnik	3	—	3	
9.	Mokrodolci	Fran Roš	Jože Tomažič	3	6	9	Krstna predstava 27. aprila 1946.
10.	Matura	Ladislav Fodor Fran Albreht	Jože Tomažič	3	4	7	
11.	Školjka	Alojz Kraigher	Fedor Gradišnik	2	—	2	
			Skupaj	30	27	57	

